



VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

URTĖ MILKINTAITĖ
SEMIOTIKOS STUDIJŲ PROGRAMA

Šiuolaikinės piligriminės kelionės diskursas ir praktika: Kristinos Stalnionytės
„Kelionė į Santjago de Kompostelą“

Magistro darbas

Darbo vadovas doc. dr. Nijolė Keršytė

Vilnius

2025

Urtė Milkintaitė, *Šiuolaikinės piligriminės kelionės diskursas ir praktika: Kristinos Stalnionytės „Kelionė į Santjago de Kompostelą“*, magistro darbas, vadovė doc. dr. Nijolė Keršytė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2025, 46 p.

Raktažodžiai: piligriminė kelionė, kelionių literatūra, praktikų semiotika, diskursas, Santjago de Kompostela

Darbe analizuojama piligrimystė į Santjago de Kompostelą kaip praktika ir kelionių literatūros tema. Analizės objektu pasirinkta Kristinos Stalnionytės knyga „Kelionė į Santjago de Kompostelą“ dėl išsamaus teksto, kuriame autorė ne tik pasakoja savo asmeninę kelionę, bet ir suteikia skaitytojams daug praktinės bei istorinės informacijos. Olga Tokarczuk esė „Svetimumo pratybos“ teigia, kad kelionių gidai turi savo slaptą adresatą, kurį galime atpažinti iš tam tikrų temų, objektų, požiūrio taškų pateikimo. Atsispiriant nuo šios išvalgos darbe gilinamasi į knygos diskursų raišką, santykį su adresatu. Antroje darbo dalyje dėmesys skiriamas piligrimystės praktikai, kuri yra rekonstruojama iš teksto, naudojantis Jacques'o Fontanille praktikų semiotika ir J. –M. Flocho metro vartotojų analizės pavyzdžiu – tai leidžia išgryninti praktikavimo būdu kuriamas reikšmes ir jų įtaką diskursui.

Turinys

IVADAS	4
Piligrimystės samprata ir motyvai	6
Piligriminių kelionių literatūros tyrimai	7
1.Diskursų raiška K. Stalnionytės knygoje „Kelionė į Santjago de Kompostelą“	10
1.1.Žurnalistinis diskursas: kelionės apybraiža	10
1.2. Pažintinis–rekomendacinis diskursas: kelionės vadovas	13
1.3. Diskurso adresatas	16
2. J. Fontanille praktikų tyrimo metodo taikymas piligriminių kelionių analizei	18
2.1. Erdvė.....	20
2.2. Laikas.....	21
2.3. Ženkilai	22
2.4. Tekstai-pasakymai (atvaizdai)	25
2.5. Objektai (materialūs daiktai)	27
2.6. Praktikos ir strategijos	30
2.7. Santjago de Compostelos piligriminio kelio scenarijus.....	32
3.K. Stalnionytės piligriminės praktikos analizė	34
3.1. Santykis su teksta ir objektais	34
3.2. Praktikų derinimas	36
3.1. Naratyvinės programos.....	38
IŠVADOS	40
Literatūros sąrašas	42
Summary	45

IVADAS

Santjago de Kompostelos katedra Ispanijoje yra viena populiariausių piligrimystės vietų Europoje. Laikydami senųjų tradicijų, piligrimai iki jos eina pėsčiomis arba keliauja nemotorizuotomis priemonėmis. Tam sukurti specialūs keliai su infrastruktūra – vienais naudojamasi nuo pat IX a., kiti praminti šiais laikais. 1993 m. Prancūziškasis ir Šiaurinis maršrutai buvo įtraukti į UNESCO paveldo sąrašą¹, tokiu būdu viduramžiais populiarumo nestokojusi piligrimystės kryptis vėl tapo gyva. Šv. Jokūbo piligrimystė išsiskiria tuo, kad ilgus atstumus, nuo šimto iki kelių tūkstančių kilometrų, ryžtasi įveikti ne tik religinę motyvaciją turintys žmonės². Dėl šios priežasties įdomu gilintis į tokią praktiką ir suprasti pasaulietinių keliautojų motyvus.

Piligrimystės populiarumą liudija ne tik būriai piligrimų kelyje³, bet ir šios praktikos atspindžiai kelionių literatūroje. Lietuvoje nuo 2010 m. buvo išleista dešimt tokios tematikos knygų: Kristinos Stalnionytės „Kelias į Santjago de Kompostelą“ (2010), Jokūbo Viliaus Tūro „Sapnuoju, kad einu. Vilnius – Santjago de Kompostela“ (2014), Nariaus Kairio „Toliau nei vandenynas“ (2019), „yura yura“ (2024), Povilo Pauplio „Atsikeliu ir nulūžtu (Camino del Norte)“ (2020), Juozo Gaižausko „Dievas su šlepetėmis“ (2020), „Tigras glostantis pėdas“ (2022), Linos Ever „Kava su apelsinais“ (2021), „Pakeleiviai“ (2024), Jurgitos Lieponės „Kelias, pingvinai ir aš“ (2023). Ne visų pasakojimai vyksta keliaujant po Ispaniją – Ever aprašo piligrimystę Vokietijoje, Lieponė Lietuvoje, o Kairys knygoje „yura yura“ pasakoja Šikoku kelio patirtį Japonijoje. Iš šių knygų taip pat išsiskiria Kairio „Toliau nei vandenynas“ bei Gaižausko „Dievas su šlepetėmis“ ir „Tigras glostantis pėdas“ – tai fikcinės literatūros pavyzdžiai, kuriuose protagonistas yra piligrimas, o veiksmas vyksta Ispanijoje, Santjago de Kompostelos kelyje.

Analizei pasirinkta Stalnionytės knyga „Kelias į Santjago de Kompostelą“ dėl išsamaus teksto, kuriame autorė ne tik pasakoja savo asmeninę kelionę, bet ir suteikia skaitytojams daug praktinės bei istorinės informacijos. Tai pirmoji ir kol kas vienintelė knyga lietuvių kalba, supažindinanti su Prancūziškuoju maršrutu. Olga Tokarczuk esė „Svetimumo pratybos“ pabrėžia,

¹ UNESCO World Heritage. „Routes of Santiago de Compostela: Camino Francés and Routes of Northern Spain“. UNESCO World Heritage Centre. Žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d. <https://whc.unesco.org/en/list/669/>.

² Kelionės pradžioje ir pabaigoje renkama statistika – piligrimai turi nurodyti, koks yra jų kelionės tikslas: 1) religinis; 2) religinis ir kt.; 3) nereliginis. 2024 m. duomenys, kurie atspindi ir ankstesnių metų tendencijas atrodo taip: 1) 46,62 %; 2) 33,54 %; 3) 19,84; „Statistics | Pilgrim's Welcome Office“, žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/statistics-2/>.

³ *Ibid.* 2024 m. Santjago de Kompostelos katedrą pėsčiomis pasiekė beveik pusę milijono keliautojų, jų tarpe 833 lietuviai.

kad kelionių vadovai padeda jaustis užtikrinčiau, nurodydami iš anksto lankytinas ir papildomo atsargumo reikalaujančias vietas, papročius, šventes ir kt. Tačiau nors ir atrodo skirta visiems, tokia literatūra turi savo slaptą adresatą, kurį galime atpažinti iš tam tikrų temų, objektų, požiūrio taškų: „Šio kelionių vadovų kastinio pobūdžio bei paslėpto politiškumo niekada neturėtume išleisti iš akiračio, nes jie verčia susimąstyti, į ką mes iš tiesų žiūrime.“⁴ Nors analizuojama knyga savo forma nėra kelionės vadovas tikraja to žodžio prasme, tačiau ši įžvalga skatina problemiška žiūrėti į pasakojimus apie piligriminę kelionę į Santjago de Kompostelą ir gilintis į diskurso formavimo ypatybes, bandant įžvelgti temų ir santykio su adresatu pagrindus.

Piligrimystė – tai visų pirma praktinis veiksmas. Dokumentinis tekstas apie ją negali atsirasti be piligrimystės patirties, tad prasminga atskirti du sluoksnius – žygio praktiką ir rašymą apie jį. Ericas Landowskis, esė „Skaitymo išbandymas“ aprašydamas skirtį tarp praktikų ir tekstų, pirmiausia nurodo į tai, kad tekstai yra uždari, statiški, o praktikos – atviros, procesualios. Tačiau nei vienu, nei kitu reikšmė nėra fiksuota – ji konstruojama skaitymo-praktikavimo metu⁵. Todėl antroje darbo dalyje į piligrimystę žvelgiama kaip į keliautojos praktiką, kurią galima rekonstruoti iš jos parašyto teksto. Pasakojimas apie kelionę leidžia ne tik atkurti keliavimo praktiką, bet ir pamatyti, kokias vertes šiai praktikai suteikia pati praktikuojančioji, kaip ji įprasmina savo kelionę. Remiantis Jacques'o Fontanille praktikų semiotika ir J. –M. Flocho metro vartotojų analizės pavyzdžiu, darbe pirmiausia aprašomas šios konkrečios piligriminės praktikos scenarijus, nesusietas su konkrečiais praktikuotojais, kurie tą scenarijų gali realizuoti labai įvairiai. Atsispiriant nuo sukurto aprašymo, toliau gilinamasi į tai, kaip konkreti keliautoja Stalnionytė atlieka piligriminę praktiką – visa tai leidžia išgryninti praktikavimo būdu kuriamas reikšmes.

Darbo tikslas: atskleisti, kaip diskursas fiksuoja skirtingas tos pačios piligriminės kelionės praktikas ir priešingai, kaip konkreti piligriminė praktika veikia diskursą.

Darbo uždaviniai:

- 1) nustatyti, kokį diskursą plėtoja ir į kokį adresatą kreipiasi tiriamos knygos sakytoja;
- 2) aprašyti piligriminio keliavimo į Santiago de Kompostelą pamatinį scenarijų;
- 3) ištirti, kaip piligrimystę praktikuoja Stalnionytė.

⁴ Olga Tokarczuk, *Jautrusis pasakotojas* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2021), 30.

⁵ Eric Landowski, „Skaitymo išbandymas“. Baltos lankos, nr. 20 (2005 m.), 104.

Darbo naujumas: semiotikos ir intermedialių literatūros studijų MA programose buvo rašyti darbai apie keliones (Rytis Daraškevičius „Kelionės pasakojimas lietuviškoje spaudoje“, Andrius Patiorkinas Kelionė Rolando Rastausko Kito pasaulio eseistikoje“, Monika Saukaitė „Kelionės diskursas: Afrikos vertės“, Alius Avčininkas Ideologijos raiška Žemaitės apsakyme „Kelionė į Šidlavą“), kurie analizavo kelionę kaip tekstą. Šio darbo išskirtinumas ir naujumas J. Fontanille praktikų semiotikos taikymas tekstui.

Piligrimystės samprata ir motyvai

Piligrimystė gali būti religinė ir sekuliari, taip pat kalbant apie keliones į šventomis laikomas vietas vartojamas religinio turizmo terminas. Darius Liutikas, daugiausia piligrimystės reiškinių nagrinėjęs mokslininkas Lietuvoje, monografijoje „Piligrimystė: vertybių ir tapatumo išraiškos kelionėse“⁶ ištyrė skirtumus tarp religinės ir sekuliarios piligrimystės. Anot jo, religinį piligrimą galime atpažinti pagal kelionės tikslą: atgailą, padėką, pagarbinimą; taip pat pagal veiklą kelionės metu: maldą, meditaciją, apsvarstymus. Religinį turizmą ir religinę piligrimystę sieja bendri keliai bei objektai, tačiau ėjimo intencijos yra kitos. Religinio turisto tikslas – susipažinti su šalimi, vieta, aplankyti kultūrinius ir gamtinius objektus. Piligrimystė pėsčiomis turisto požiūriu prilygsta aktyviam poilsiui, o religiniam piligrimui tai yra atgailos forma.

Gilinantį į Santjago de Kompostelos piligrimystę, svarbu suprasti, kuo ji skiriasi nuo piligrimysčių į ktas, šventomis laikomas vietas. Etnologė Tiina Sepp pastebi, kad vienur piligrimystės tikslu ir išsipildymu laikoma šventyklos ar konkrečios vietos aplankymas, o kitur svarbesnė yra pati kelionė.⁷ Pavyzdžiui, keliaujant į šv. Pauliaus ir Petro baziliką Romoje ar Kristaus kapo vietą Jeruzalėje nėra akcentuojama tai, kad jas būtina pasiekti pėsčiomis. Tuo tarpu Santjago de Kompostela yra peripatetinė piligrimystė. Tik tas, kas savo kojomis nueina bent 100 km. iki šv. Jokūbo katedros yra laikomas piligrimu. Tačiau visas jas jungia pasakojimai apie šventųjų galią.

⁶ Darius Liutikas, *Piligrimystė: vertybių ir tapatumo išraiškos kelionėse : monografija* (Vilnius: Lietuvos piligrimų bendrija, 2009).

⁷ Tiina Sepp, „Pilgrims' Reflections on the Camino de Santiago and Glastonbury as Expressions of Vernacular Religion: Fieldworker's Perspective“, *Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis*, 21 (Tartu, University Press, 2014), 13.

Viduramžiais šv. Jokūbo kelias buvo ypatingai populiarus, o XX a. pabaigoje beveik pamirštas, tačiau jo atgimimas prasidėjo įtraukus jį į UNESCO nematerialaus paveldo sąrašą, taip pat prie populiarumo prisidėjo ir Paulo Coelho romanas „Piligrimas“ (1987 m.), filosofinės saktmės stiliumi pasakojantis apie mistišką protagonisto ir jo pagalbininko kelionę šv. Jokūbo keliu. Į vienuolika kalbų buvo išversta vokiečių autoriaus Hapes Kerkelingo knyga „Tuomet aš išeinu: prarandant ir atrandant save Camino de Santiago kelyje“ 2006 m. (vok. k. „Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg“), daug dėmesio susilaukė ir amerikiečių filmas „The Way“ (2011 m.). Tad jei anksčiau keliauti motyvuodavo pasakojimai apie šventųjų galią ir bažnyčios skelbiamą nuodėmių atleidimą, tai dabar prie to ne ką mažiau prisideda knygos, filmai bei kitaip medijuoti pasakojimai liudijantys apie ypatingas kelio patirtis.

Piligriminių kelionių literatūros tyrimai

Žvelgiant iš teorinės pusės⁸, pagrindinės priežastys dėl kurių žmonės rašo apie keliones yra šios: pirma, tai praktinė informacija, galinti padėti kitiems keliautojams lengviau įveikti sunkumus arba jiems pasiruošti; antra, vaizdingai aprašytos vietovės arba nutikimai leidžia skaitytojams susitapatinti su pasakotoju, o tai dažnai paskatina leisti į kelionę ir patiems. Kaip pastebi Timas Youngs, kelionių literatūroje konstruojami „aš“ ir „tu“, „mes“ ir „jie“ kalba ne tik apie patį pasakotoją, bet ir apie tautas, socialinius, ekonominius skirtumus⁹. Taip geriau suvokiama sava ir svetima kultūra.

Tačiau apibrėžti ir įvardinti, kuris tekstas yra kelionių literatūra, nėra taip paprasta. Literatūros tyrinėtojai pastebi, kad tai ypatingai nevienalytis žanras. Jis savo raišką skolinasi iš memuarų, kelionių gidų, publicistikos, išpažintinio pasakojimo, o kartais net ir grožinės literatūros. Youngs laikosi pozicijos, kad šį žanrą galima atpažinti iš faktinių pirmojo asmens prozinių pasakojimų apie keliones, kuriuos užrašė autorius-pasakotojas¹⁰. Tokio požiūrio pasirenkant tekstą piligriminės kelionės diskurso analizei buvo laikomasi ir šiame darbe.

Piligriminių kelionių literatūra Lietuvoje kaip mokslinis objektas nėra plačiai tyrinėta. Išsamiausią tokių tekstų analizę yra atliktusi Imelda Vedrickaitė monografijoje „Kelionė. Keliautojas. Literatūra“. Analizuodama Kristupo Radvilos Našlaitėlio „Kelionę į Jeruzalę“ ir Jurgos

⁸ Tim Youngs. *The Cambridge Introduction to Travel Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, 1.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

Ivanauskaitės trilogiją „Tibeto mandala“ bei kitus lietuvių autorių kelionių tekstus literatūrologė gilinasi į tai, kaip keliaujantis subjektas formuoja savo tapatybę. Tam pasitelkdama pasakymo mechanizmą ir sekdamas aš – kiti, sava – svetima, dabar – tada opozicijas. Taip pat nagrinėjo keliaujančių subjektų vaidmenis, pasitelkdama Annos Wiczorkiewicz išskirtus alegorinius piligrimo, riterio, valkatos apibrėžimus, kurie siejami su tam tikromis moralinėmis vertybėmis¹¹.

Piligriminio kelionių literatūrai būdinga rašymo ir ėjimo praktika mokliškai nagrinėta nedaug. Tyrėja Annie Hesp straipsnyje „Creating Community: Diary Writing in First-Person Narratives from the Camino de Santiago“, kuris parengtas tos pačios temos disertacijos pagrindu, klausia, kokia yra piligriminio dienoraščio rašymo ir publikavimo prasmė? Analizė atskleidžia, kad piligrimai rašydami drauge kelionės metu, cituodami kitų piligrimų mintis ar į savo tekstus įterpdami ištisas kitų tekstų dalis sujungia piligrimų bendruomenes iš praeities ir dabarties. Tai tampa bendruomenės formavimo įrankiu. O dienoraščio forma tik priemone įtikinamumui ir betarpiškumui kurti. Hesp pastebi, kad tirti tekstai nėra „tikri“ dienoraščiai – jie papildyti informacija, kurios rašant asmeninį dienoraštį žmogus taip detaliai nepasakotų.¹²

Analizuojant su piligrimystę susijusias temas dažna teorine atspirtimi laikomos etnologo Arnoldo van Gennepo *liminalumo* ir antropologo Victorio Turnerio *communitas* sąvokos. Jomis remiasi Rūta Staniulytė straipsnyje „Piligrimystė šiauriniu Šv. Jokūbo keliu: kelionių motyvai ir piligrimų santykiai“¹³, Tiina Sepp tyrime „Pilgrimage and Pilgrim Hierarchies in Vernacular Discourse: Comparative Notes from the Camino de Santiago and Glastonbury“¹⁴, Alius Avčininkas semiotikos studijų magistriniame darbe „Ideologijos raiška Žemaitės apsakyme „Kelionė į Šidlavą““¹⁵, šie teoriniai konceptai minimi ir Dariaus Liutiko bei Imeldos Vedrickaitės monografijose.

Arnoldas van Gennepas studijoje „Perėjimo ritualai“ sutelkia dėmesį į apeigų struktūrą ir išskiria tris stadijas: atskyrimas (preliminalinis ritualas), perėjimas (liminalinis ritualas), įvedimas

¹¹ Imelda Vedrickaitė, *Kelionė. Keliautojas. Literatūra* (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010). 30–33.

¹² Annie Hesp, „Creating Community: Diary Writing in First-Person Narratives from the Camino de Santiago“, *Studies in Travel Writing* 17, nr. 1 (2013 m.): 78–94, <https://doi.org/10.1080/13645145.2012.747243>.

¹³ Rūta Staniulytė, „Piligrimystė šiauriniu Šv. Jokūbo keliu: Kelionių Motyvai Ir Piligrimų Santykiai“, *Lietuvos Etnologija* 19 (28) (2019 m.): 141–67, <https://doi.org/10.33918/25386522-1928007>.

¹⁴ Tiina Sepp, „Pilgrimage and Pilgrim Hierarchies in Vernacular Discourse: Comparative Notes from the Camino de Santiago and Glastonbury“, *Journal of Ethnology and Folkloristics* 8, nr. 1 (2014 m.): 23–52.

¹⁵ Alius Avčininkas, „Ideologijos raiška Žemaitės apsakyme „Kelionė į Šidlavą““ (Vilniaus universitetas, 2015).

(postliminalinis ritualas)¹⁶. Pati apeigų struktūra (atsiskyrimas, perėjimas, įvedimas) primena kanoninę naratyvinę schemą, kuomet subjektas dėl lėmėjo jam suteikto norėjimo modalumo palieka pradžios erdvę ir siekia konjunkcijos su vertės objektu, atlikdamas įvairius išbandymus patiria išorinę arba vidinę transformaciją.

Victoro Turnerio įvesta *communitas* sąvoka praplečia A. van Gennepo išskirtą antrąjį liminalumo etapą – perėjimą. Šiame etape piligrimai patiria nežabotą bendrumo jausmą, kuris sulygina visus socialinius statusus ir panaikina prieš tai galiojusias taisykles¹⁷. Semiotiškai tai galime formuluoti kaip prieš tai turėtų teminių vaidmenų atsisakymą (pavyzdžiui: direktorius, mokytojas, žurnalistas) ir naujo keliautojo – piligrimo vaidmens prisiėmimą. Analizuojamoje knygoje fiksuojame, kad tokia kaita nėra griežta – protagonistė kelionės metu atlieka žurnalistės teminiui vaidmeniui būdingą domėjimąsi istorija, tačiau be to sėkmingai perima ir keliautojai reikalingas savybes.

¹⁶ Arnold Van Gennep, Perėjimo ritualai (apeigų klasifikacija), iš prancūzų k. vertė Dainius Razauskas. *Liaudies kultūra*, Nr. 5 (1997m.): 64–69.

¹⁷ Vytis Čiubrinskas, *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos: mokomoji knyga* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007), 252.

1. Diskursų raiška K. Stalnionytės knygoje „Kelionė į Santjago de Kompostelą“

Kristinos Stalnionytės knygoje „Kelias į Santjago de Kompostelą“ pagrindinė kelionės pasakotoja ir veikėja yra pati autorė. Pasakojimo tekstas parašytas vienaskaitos ir daugiskaitos pirmu asmeniu, daug kur naudojamas esamasis laikas. Šios deiksės sudaro pasakytą sakymą, kuris kuria realumo efektą. Tai leidžia susitapatinti su keliautoja ir matyti kelią jos akimis. Dalyvavimo įspūdį kuria ir sutiktų žmonių, pokalbių, architektūros, gamtos aprašymai bei jų nuotraukos. Daug dėmesio skiriama piligrimystės simboliams, legendoms ir istorijoms. Visa tai darniai įsikomponuoja į bendrą siužetą, pilną nuotykių, pojūčių ir apmąstymų. Dėl šių priežasčių knygą galima skaityti keliais būdais: kaip kelio į Santjago de Kompostelą *vadovą*, kaip pasakojimą apie šio piligriminio kelio *istoriją*, ar kaip konkrečios *kelionės apybraižą*.

1.1. Žurnalistinis diskursas: kelionės apybraiža

Piligriminių kelionių įspūdžiai – dažnai žiniasklaidoje aptinkama tema. Savo įspūdžiais apie kelionės patirtis dalinasi įžymybės, į naujienų portalus pasakojimus siunčia kelią nuėję žmonės (pvz., 2017 m. Delfi portalas organizavo konkursą „Mano piligrimystės istorija“). Kristinos Stalnionytės knygą, išleistą 2010 m., galėtume laikyti tokių kelionių išpopuliarėjimo plačiojoje visuomenėje ženklu. Tai liudija ir tai, jog knyga 2016 m. buvo papildyta ir išleista antrą kartą. Į ją sugulęs pasakojimas pradžioje buvo spausdinamas atskirais straipsniais žurnale „Kelionių magija“.

Galiniame „Kelias į Santjago de Kompostelą“ viršelyje autorė pristatoma kaip kelionių žurnalistė. Tai matyti iš knygos turinio, kuris, kaip ir būdinga žurnalistiniam diskursui, siekia informuoti skaitytoją apie tai, kas šiuo metu vyksta pasaulyje: „XXI a. piligrimystė kitokia nei ankstyvoji. Laikui bėgant pasikeitė ir žmonės, ir tikėjimai, ir Kelias. Dabar juo traukia minios“ (p. 10). Taip formuojamas erdvės, kurioje judama, įvaizdis – ji užpildyta („traukia minios“), ir patvirtinama, kad piligriminės kelionės yra tapusios masiniu reiškiniu.

Knygos susietumą su žurnalistiniu diskursu galime atpažinti ir iš maketo. Kiekvieno puslapio paraštėje yra po išryškintą ir pakartotą pagrindinę mintį – kaip ir žurnaluose ar naujienų portaluose. Tokių intarpų paskirtis – greitas informacijos suradimas, apibendrintas teksto supratimas. Tiesa, knygoje jų funkcionalumas mažas, kadangi santrumpose pateikiama labai skirtinga informacija – apie drauge keliaujančius žmones, patyrimus, istorinius faktus. Jų gausa bei heterogeniškumas panaikina jų funkcionalumą. Jomis neįmanoma nei sekti istorijos naratyvo, nei

vadovautis kaip naudingais patarimais kelyje. Beje, veikiausiai dėl to 2016 m. perleistoje knygoje šių santrumpų nebelieka.

Knyga gausiai iliustruota spalvotomis nuotraukomis, kuriose matome miestų, gamtos panoramas, bažnyčias, prie staliukų kavinėse sėdinčius žmones, prieglaudose besiilsinčius piligrimus. Beveik visose fiksuojama tai, kas aprašoma ir tekste. Be fotografijų yra tik du skyriai: pirmasis, skirtas aprašyti šv. Jokūbo istoriją, ir skyrius, kuriame pagrindinė veikėja užsitrenkus piligrimų prieglaudos durims lieka naktį viena klajoti po miestą be jokių daiktų. Taip kuriamas įspūdis, kad nuotraukos liudija tikrus įvykius: jei aprašytame įvykyje autorė nedalyvavo (šv. Jokūbo laikai) arba fotoaparato neturėjo, vaizdas nepateikiamas. Be to, po kai kuriomis esama ir trumpų prieraišų, tiesiogiai įvardinančių vaizduojamus objektus, žmones. Kaip pažymi Roland'as Barthes'as, „[...] kuo tekstas artimesnis atvaizdui, tuo mažiau pastarasis atrodo konotuotas. Pačiuptas ikonografinio pranešimo, žodinis pranešimas, atrodo, įgyja jo objektyvumą, kalbos konotacija dėl fotografijos denotacijos tampa „nekalta“¹⁸. Nors Barthes'as taip pat atskleidžia, kad šiaip vaizdas irgi būna konotuotas, kadangi fotografija, kaip ir kiti vaizdavimo būdai, turi pridėtinę reikšmę kuriantį kodą – tai gali būti tam tikras rakursas, vaizdų seka, objektų išdėliojimas. Kad ir kaip būtų, nuotraukų naudojimas greta teksto, taip pat sakymo deiksės rodo autorės siekį kurti „realybės efektą“ – kelionės tikrumo ir keliavimo drauge su ja įspūdį.

Kita rašymo ypatybė, kurianti dalyvavimo situacijoje jausmą bei parodanti sakytojo santykį – tam tikra kalbos stilius. Pavyzdžiui, kelionės metu sutiktas vokiečių Karlas prastai šneka angliškai ir tai parodoma jo kalbą pateikiant bendraties formos veiksmažodžiais: „Prieš metus aš pasiekti kombinuotą rekordą: iš Paryžiaus į Sen Žaną atvažiuoti dviračiu ir visą Jokūbo kelią nueiti per 14 dienų! Tada nueiti 50-60 kilometrų per dieną, dabar irgi tiek pat nueiti. Aš noriu eiti!“ (p. 42). Toks kalbos ypatybių perteikimas jų neredaguojant, o galbūt specialiai šaržuojant, netiesiogiai parodo ir diskurso formuotojos skeptišką požiūrį į piligrimus sportininkus, kelią naudojančius kaip pasiekimų areną. Vaizdingi palyginimai, deminutyvai nurodo į tai, kad sakytoja su keliu turi jautrų santykį, gali perteikti ne tik faktus, bet ir poetiškus apmąstymus: „Stebėdamiesi nesibaigiančiu žmonių srautu, namukai žiojasi vis plačiau, iš senstančių kūnų pamesdami tai akmenį, tai plytą, tai vamzdį, tai turėklus. Sulaukę garbaus amžiaus apanka, sukriošta ir visai sugriūva. O piligrimai eina ir eina (p.233).

¹⁸ Barthes, Roland. „Fotografinis pranešimas“. Baltos lankos, nr. 40 (2019 m.), 138, iš prancūzų k. vertė Jurga Katkuvienė.

Verta atkreipti dėmesį ir į skyrių pavadinimus: per juos pamatome, apie ką pasakoti renkasi teksto autorė, kas jai šiame kelyje atrodo svarbu. Skyrių yra 49, pagal vyraujančias temas juos galima suskirstyti į tris grupes.

Vienuose fiksuojamos vietos: „Šv. Fermino linksmybių miestas“, „Burgoso Kristus“, „Vyno sostinė ašarų lietuje“, „Tarp El Bjerso vynuogynų“. Šiuose pavadinimuose daug sąsajų su vynininkyste ir religija. Tekste paminima, kad nuo seno svarbiausi piligrimo daiktai kelionėje būdavo Jokūbo kriauklė, vynmaišis ir lazda. O fiksuojant kelionės patirtis aprašomas baisus vyno garų tvaikas nakties metu piligrimų prieglaudoje. Paminimas ir kelyje esantis Iračės Dievo Motinos vienuolynas, kurio kiemelyje piligrimai iš sienoje esančio čiaupo nemokamai gali prisipilti vyno arba vandens. Vynas, bažnyčių lankymas ir legendos apie šventuosius – tai pasikartojančios šio pasakojimo figūros. Jas visas sieja krikščioniška izotopija (vynas yra Kristaus kraujo kaip Eucharistijos, vienybės su Dievu simbolis).

Antrojoje pavadinimų grupėje akcentuojamos kelyje patiriamos būsenos: nuolatos kankinantis alkis („Pasninkas“), nuovargis ir išsekimas („Beprotybė“), išsiskyrimas su kelyje lydėjusia drauge ir supratimas, kad teks skirtis ir su kitais keliautojais („Vienatvė“, „Liūdesys“), keliavimo sąlygos – lietus bei įkyrūs pakeleiviai („Nepatogumai“), griežta nakvynės namų tvarka („Svečiuose pas Raganaitę“). Pastarajame skyriuje aprašomas pirmasis susidūrimas su piligrimų prieglaudų taisyklėmis: „Netriukšmaut, drabužius skalbti ir džiauti tik lauke, kambaryje nevalgyti, nerūkyti, dešimtą vakaro jau miegoti, o ryt vos prašvitus – kad jūsų net kvapo čia neliktų!“ (p. 20). Taip sukurama erdvė, kurioje galima būti tik pagal griežtas taisykles, buvimas modalizuojamas privalėjimu. O fizinis keliautojo kūnas, patiriantis nuovargį, skausmą, veikia daugiausia pagal norėjimo ir galėjimo modalumus. Kaip tai atrodo? Keliaudamas automobiliu, laivu, lėktuvu ar arkliu esi nešamas kito objekto energijos, o keliaudamas pėsčiomis subjektas juda pasitelkęs vien tik savo kūną. Tai reiškia, kad subjektas turi ne tik norėti eiti (kognityvinė plotmė), bet ir galėti eiti (pragmatinė plotmė). Privalėjimą ateiti iki prieglaudos nustatytu metu galima laikyti dar vienu stimulu, verčiančiu kūną norėti judėti, t. y. gauti poilsio vietą po stogu. Visos šios figūros – alkis, nuovargis, išsekimas, išsiskyrimai, nepalankios oro sąlygos, griežtos taisyklės – susidėlioja į vieną teminę izotopiją, kurią būtų galima pavadinti *kančios* izotopija.

Trečioji grupė žymi asmenis. Tokių pavadinimų – mažiausia: „Šv. Jokūbas“, „Linksmoji siela“, „Mauriukas“. Knyga pradedama nuo legendos apie šv. Jokūbą, kaip jis atsidūrė Ispanijoje ir kodėl kelias vadinamas jo vardu. O pabaigiama epilogu, kuriame aprašoma, kaip po kelionės klostėsi pačios keliautojos ir drauge su ja keliavusių žmonių gyvenimai. Pradžioje pateikiamas

„objektyvizuotas“ istorinis diskursas: „Ispanijoje daug šimtmečių sklendo legenda apie Jėzaus apaštalą Jokūbą“ (p. 6). O knygos pabaigoje pereinama į asmeninį pasakojimą apie save ir kitus iš laiko perspektyvos: „Į Kelią sugrįžau po pusmečio“ (p. 313); „Linksmoji Siela, nukeliavęs pas Aušrą, pasveikino šv. Patriką, pakeldamas už jį tiek bokalų, kad pastarajam danguje teliko tik vartyti akis“ (p. 315). Užmezgamas glaudus ryšys ne su kultūros artefaktais, ar istorinėmis asmenybėmis, o su kitais keliautojais.

Kai kur istorinio diskurso detalės atsiskleidžia per keliautojų pravardes. Pavyzdžiui vienam keliautojui suteikiama pravardė Mauriukas, vos su juo susipažinus dėl aprangos detalės (turbano) ir vaikiško naivumo. Maurai buvo Šiaurės Afrikos arabų kilmės klajokliai (musulmonai), valdę Šiaurės Iberijos žemes iki krikščionių, jų architektūros palikimo gausu visoje Ispanijoje. Nors savo kilme Mariukas yra baskas, jis kaip būdinga arabams, nešioja į turbaną panašią skarelę, kuri slepia jo dredus. Taip išryškėja, kad keliautoja su kultūra susipažįsta ne tik per jos materialius statinius, rašytinius tekstus (legendas), bet ir gyvai – keliaudama ir bendraudama su vietiniais. Tai leidžia įvesti perskyrą tarp dvejopo santykio su istoriniu laiku: paveldas vs. gyvoji istorija. Gyvosios istorijos izotopiją papildė ir tamplierius Tomas (skyrius „Dėdės Tomo trobelė“). Jame pasakojama apie išnykusio tamplierių ordino riteriu save laikantį žmogų, kuris laikosi visų tamplierių papročių ir kviečia piligrimus apsistoti jo viduramžių laikus primenančioje trobelėje.

Apibendrinant, knygos skyrių pavadinimuose dažniausiai pasikartoja šios temos: vyno, religijos, kančios ir gyvosios istorijos tema. Pasitelkiant nuotraukų referentiškumo iliuziją, skirtingus kalbos stilius, palyginimus, daug istorinių faktų, siekiama sukurti dokumentiškumo įspūdį. Visa tai galima priskirti kelionės apybraižos subžanrui, kuris priklauso žurnalistinio diskurso žanrui. Juo siekiama vaizdžiai nupasakoti realiai egzistuojančių kultūrų, bendruomenių bei atskirų žmonių gyvenimus.

1.2. Pažintinis–rekomendacinis diskursas: kelionės vadovas

Kelionių vadovai – tai knygos, supažindinančios su svetimos šalies istorija, kultūra ir lankytiniais objektais. Jie skaitomi tiek prieš kelionę, tiek jos metu dėl parankios ir koncentruotos informacijos. Žvelgiant į nūdienos realybę tokio tipo knygų funkcijas perima interneto portalai, mobiliosios programėlės bei dirbtinio intelekto įrankiai. Mokslinėje literatūroje spausdinti kelionių gidai yra apibūdinami kaip komerciniai leidiniai, skirti naudotis nevietiniams gyventojams konkrečioje erdvėje. Juose pateikiami vietovių aprašymai ir apibendrinta praktinė informacija.

Tačiau jie būna selektyvūs – informacija juose ne tik išvardijama, bet ir vertinama, taip keliautojui palengvinant pasirinkimo procesą. Jų autoritetingumas užtikrinamas per siuntėjo tapatybę ir galimybę prieštarauti „oficialiai“ informacijai¹⁹. Kaip pažymi Jean-Didier Urbainas, turistiniai gidai tampa vis labiau specializuoti, juos galima suklasifikuoti į penkias grupes, pagal tai, kaip aprašomas paveldas: juslinis, kasdienis, ekscentriškasis, autoreferencinis, naratyvinis gidas²⁰. Stalnionytės knygą galėtume priskirti naratyviniam tipui, kadangi joje skaitytojas ne tik sužino apie šv. Jokūbo kelio istoriją, kultūrinius objektus, gauna praktinių patarimų, bet ir gali įsijausti į protagonistės keliavimo istoriją. Tokie gidai skatina susitapatinti su keliautoju ir pakartoti jo kelionę arba matyti ją jo akimis.

Tačiau atidžiau skaitydami „Kelionę į Santjago de Kompostelą“ pamatysime, jog čia remiamasi kitų autorių informacija, cituojamos šios knygos: Juan G. Atienza „Camino de Santiago legendos: Jokūbo kelio apeigos, mitai ir legendos“ 2004 m. (ispan. k. „Leyendas del Camino de Santiago: La ruta Jacobea a través de sus ritos, mitos y leyendas“), Millán Bravo Lozano „Praktinis gidas piligrimams: kelias į Santjagą“ 1999 m. (angl. k. „A Practical Guide for Pilgrims: The Road to Santiago“), „DK liudininko kelionių gidas: Ispanija“ 2010 m. (angl. k. „DK Eyewitness Travel Guide: Spain“). Knygų pasirinkimas nurodo į pateikiamos informacijos pobūdį: a) istorinis turinys apie kelią; b) praktinis turinys apie žygiavimą šiuo keliu; c) informacija apie pačią Ispaniją. Visa tai galėtų virsti beasmeniu, sukompiliuotu gidu, tačiau autorė pasirenka informaciją įpinti į asmeninės istorijos pasakojimą, taip kurdamą įspūdį, kad visa tai buvo ištyrinėta ir suprasta vietoje. Čia turime atsižvelgti į tai, kad vidutiniškai per dieną piligrimai nueina apie 20–40 km., tai užima nuo 4 iki 8 val., tad kelionės metu įmanoma tik apžiūrėti kultūrinius objektus, o ne nuosekliai išsiaiškinti visų jų istorijas. Nuoseklus pasakojimas ir esamojo laiko veiksmoždzių vartojimas kalbant apie ėjimo patirtį, kuria įspūdį, kad tekstas buvo rašomas kelionės metu. Tačiau knygą sudaro 317 psl., tad per 42 d. (tiek užtrunka Kristinos kelionė) įmanoma tik pasižymėti savo įspūdžius, bet ne aprašyti visų

¹⁹ Victoria Peel ir Anders Sørensen, „Conceptualising Travel Guidebooks“, *Exploring the Use and Impact of Travel Guidebooks* (Channel View Publications, 2016), 29

<https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.21832/9781845415648/html>. Vetimas iš anglų kalbos darbo autorės: „A travel guidebook is a commercially distributed entity, made for transient non-locals to be used in the field. It contains place representations and is comprehensive as it includes practical information beyond that of a special interest subject. Yet, it is selective, and by evaluating more than just listing it facilitates a selection process. Authority is asserted through sender identity and through the potential to contend ‘official’ information.“

²⁰ Jean-Dieder Urbain, „Paskaitų ciklas „Kelionės semiotika“, Miesto turizmas ir naujasis paveldas: urbanistiniai skoniai ir naratyvinės semiotikos“ (2007 m. gruodžio 6 d.), http://www.7md.lt/archyvas.php?leid_id=778&str_id=7790.

bažnyčių, vienuolynų, tiltų ir kryžių istorijas. Toks aprašymas kuria įspūdį, kad kultūros pažinimo dalis kelionės metu užima didesnę dalį nei kitos praktikos (ėjimas, bendravimas, nakvynės paieška ir pan.), nors iš tiesų tai perpasakota kitų kelionės gidų medžiaga.

Skaitydami atsiliepimus socialiniame tinkle *Goodreads.com*, galime aptikti net kelis komentarus po Stalnionytės „Kelias į Santjago de Kompostelą“, kuriuose teigiama, kad istoriniai intarpai skaitytojų nesudomino, prailgo, organiškai neįsiliejo į bendrą pasakojimą. Galime pastebėti, kad jie išties netrumpi, pavyzdžiui, labai daug vietos skiriama Karolio Didžiojo ir jo sūnėno Rolando legendos perpasakojimui (p. 30-32), Šv. Antano Didžiojo vienuolyno nutikimams (p. 153-159), kitur istorinė informaciją išdėstoma per vieną puslapį arba kelias pastraipas. Istorinei informacijai nupasakoti vartojamas būstasis laikas, intarpai į naratyvą įsilieja tik kaip objektai, kuriuos kelyje išvysta keliautoja ir tai lėtina pasakojimo tempą. Galime nujausti, kad skaitytojai viliasi greičiau išgirsti, kokius nuotykius kelyje patiria protagonistė, tačiau turi stabtelėti ties istoriniais tarpais.

Tekste gausu ir patarimų, kurie įpinami į pasakojimą ir kurie išduoda tam tikrą sakytojos santykį su numanomu sakymo adresatu: „Sakysite, neįmanoma? O jūs pabandykite. Nesvarbu, ar keliausite į Santjagą, aplink pasaulį ar po Lietuvą. Keliavimas pėsčiomis atveria kitą suvokimą, antrąjį kvėpavimą“ (p. 12). Jei lygintume kelionių gidus, kuriuose anonimiškas kalbėtojas pristato lankytinus objektus, tradicijas ir teikia praktinius patarimus, tai šioje knygoje informacija pateikiama iš labai konkretaus sakytojo pozicijų. Tiesiogiai kreipiantis į skaitytoją kuriamas betarpiško dialogo įspūdis. Sakytoja kaip vertės objektą pateikia ilgų atstumų ėjimą pėsčiomis ir skatina norėti tai daryti, žadėdama apdovanojimą – „kitą suvokimą, antrąjį kvėpavimą“. Kitaip sakant, ji žada kognityvinės (suvokimas) ir fizinės (kvėpavimas) plotmės transformaciją iš esamos į naują. Kreipiamasi į nepatyrusį skaitytoją: jis laikomas tokiu, kuris nesiryžtų ilgo atstumo kelionei pėsčiomis („Sakysite, neįmanoma?“). Taip sakytoja manipuliuoja adresatu skatindama norą patirti tokią kelionę ir tuo pačiu suponuodama, kad knygos skaitytojas tokios patirties neturi. Atsižvelgiant į tai, kad knyga išleista 2010 m., kuomet Lietuvoje piligriminės kelionės buvo dažniausiai suprantamos kaip religinės praktikos dalis, noras paskatinti eiti šiuo keliu atrodo pagrįstas.

Nors kelionė piligriminiu keliu veda link šventojo kapavietės (šv. Jokūbo katedros), Stalnionytės knygoje vertės objektu laikoma ne vieta („Nesvarbu, ar keliausite į Santjagą, aplink pasaulį ar po Lietuvą“), o erdvės įveikimo būdas – ėjimas pėsčiomis. Taip statiška erdvė supriešinama su dinamišku ėjimu, o nejudantis skaitytojas – su keliautoju, kuris dalindamasis savo patirtimis ir patarimais siekia išjudinti nejudantį adresatą, iš kognityvinio subjekto (skaitančioji) paversti jį pragmatiniu subjektu (einančiuoju).

Kita vertus, skaitytojas yra statiškas tik fizinėje plotmėje, o kognityvinėje jis juda drauge su keliautoja sekdamas jos, kaip keliaujančio subjekto, parašytą pasakojimą. Virtualų keliavimo būdą skaitant žemėlapi ir tam tikrą jame užfiksuotą sakymo struktūrą savo analizėje „Paukščių akimis: sakymo struktūra tam tikros rūšies geografiniuose žemėlapiuose“ yra aptaręs Felixas Türlemannas. Jis žemėlapi skaitantį subjektą skirsto į sinoptinį ir judantį. Pirmasis yra žemėlapi skaitytojas, o antrasis – juo besivadovaujantis keliautojas. Anot Türlemanno, „Klausimas ar, perskaičius žemėlapi, leidžiamasi į tikrą kelionę, ar ne, semiotiniu požiūriu yra nesvarbus. Žemėlapi skaitymas visų pirma ir neišvengiamai yra protinė veikla“²¹. Taip ir šioje analizėje mums svarbu suprasti, iš kokios pozicijos kuriamas pasakymas apie piligriminę kelionę ir kas juo pasakoma.

Žvelgiant iš praktinės pusės, ne visi skyrių pavadinimai padeda susieti miestus su knygos puslapiais, kuriuose apie juos yra pasakojama. Knyga kaip fizinis objektas sveria beveik 1 kg, tad naudotis ja realioje kelionėje būtų nepatogu. Tai implikuoja, kad pažintiniu-rekomendaciniu diskursu siekiama paskatinti norą keliauti dar būnant namų erdvėje, suteikiant reikiamų žinių ir žadinant vaizduotę. Tad Stalnionytės knyga nėra toks kelionės vadovas, kurį keliautojas neštųsi su savimi kuprinėje.

1.3. Diskurso adresatas

Bandant suprasti, kokiam skaitytojui skiriama knyga, svarbu išskirti pagrindines tekste keliamas idėjas. Pirmiausia ji prieštarauja supratimui, kad keliauti į piligriminę kelionę galima tik dėl religinių, dvasinių motyvų: „keliauvau ne religiniais tikslais“ (p. 13), pasakojimo pradžioje teigia sakytoja. Vėliau per antropomorfizuotas varnos ir karvelio figūras ir jų pokalbį išreiškiamas proto ir tikėjimo supriešinimas, varnai atstovaujant racionaliąją pusę ir teigiant: „Religija yra sapnas <...> miegančio žmogaus sapnas“ (p. 35). Galiausiai, pasiekus Santjago de Kompostelos katedrą ir prisilietus prie apaštalo palaikų, protagonistė sako: „Pagaliau suprantu, kad šv. Jokūbo stebuklais netikiu“ (p. 293). Tad per kelionėje vykdomą tiesosakos aktą – tiriant, ar stebuklingais pasakojimais apipinti objektai turi mistiškų galių (*ar atrodymas lygu buvimas*), prieinama išvada, kad pokyčius kuria kelias ir ėjimas, t. y. paties subjekto pastangos, o ne šventais laikomi objektai. Tokia pozicija užfiksuojama ir knygos pradžioje: „Vis dėlto tikroji piligrimystės esmė slypi giliau – ėjimas nejučia

²¹ Türlemann, Felix. „Paukščių akimis: sakymo struktūra tam tikros rūšies geografiniuose žemėlapiuose“. Baltos lankos, nr. 30 (2009 m.), 60–61, prancūzų k. vertė Lina Perkauskytė.

atpalaiduoja smegenis, praskaidrina mintis, protą, jausmus, nuotaiką, keičia požiūrį į daugelį dalykų“ (p. 12).

Tai atliepia ir kitą tekste plėtojamą mintį, kad piligrimystė yra išsitapatinimo iš kasdienių vaidmenų ir įsitikinimų praktika: „Ištirpstu mintyse ir išgaruoju iš iki tol susikurto pasaulio. Kartu išgaruoja ir mano tikslai, iliuzijos, išnyksta pažintys ir ryšiai, profesija ir siekiai“ (p. 16), „Mano pasaulis kadais irgi buvo vienintelis tikras, jausmai – svarbiausi, veiksmai – neatidėliotini, nuomonė – neginčijama, tikėjimas – vienintelis teisingas. O už viso to juokėsi gyvenimas. Nenuspėjamas, kupinas laisvės, erdvės ir svajonių“ (p. 61). Daromas atskyrimas tarp to, kas apibrėžia tapatybę – profesija, tikslai, pažintys, įsitikinimai (buvimas) – ir neapibrėžto, galimybėms atviro pasaulio (tapimas). Galima sakyti, kad dėl šios priežasties atmetamas religijos diktuojamas tikėjimas šventųjų palaikų stebuklingumu: „Į svetimas rankas patekusi Svajonė vysta, Gyvenimas sustingsta, tampa nuobodus, suprantamas, tvarkingas, gal net šventųjų valdomas ir iš anksto nuspėjamas“ (p. 294). Siekiama išvengti ne tik tapatybės kuriamų ribų, bet ir autoritetų, taisyklių.

Dažnai piligrimystė įsivaizduojama kaip vieniša kelionė, skirta apmąstymams, atgailai. Šiame pasakojime toks vaizdinys yra paneigiamas per protagonistės patirtis: „Tačiau linksmybės – kitas kelio veidas. Išvydusi jį pirmą syk, nepažinau“ (p. 128), „Gal geriau prisitaikyti prie laiko ir į Santjagą keliauti linksmiai?“ (p. 39). Linksmybėmis čia vadinamas nuolatinis bendravimas, vakarojimai prieglaudose su kitais piligrimais, dalyvavimas miesto šventėje, tradicinių vynų ir maisto degustavimas. Visa tai atskleidžia šiuolaikinės piligrimystės į Santjago de Compostelą turistinę pusę – „piligrimizmą“ (p. 19).

Tad apibendrinant galima teigti, kad kuriamu diskursu kreipiamasi į adresatą, kuris yra nereliginas, vengia apibrėžti savo tapatybę arba jos ieško, nori linksmintis ir bendrauti. Nors pasakojime nemažai plėtojamos kančios, nuovargio, tylos bei vienatvės poreikio temos, tačiau prieš tai išvardintos mintys gerai atspindi šiuolaikinio žmogaus poreikius. Todėl su knygos protagoniste gali tapatintis tiek tie skaitytojai, kurie kelionėse vertina kultūros pažinimą, nuotykius ar ieško savęs.

2. J. Fontanille praktikų tyrimo metodo taikymas piligriminių kelionių analizei

Šios dalies tikslas yra sudaryti *Camino de Santiago* piligriminės kelionės scenarijų, nesusietą su konkrečiais praktikuotojais. Jį konstruojant apibrėšime pagrindines su laiku ir erdve susijusias taisykles, remiantis Jaques Fontanille praktikų semiotikos metodu išskirsime piligrimystėje svarbius ženklus, tekstus, objektus, praktikas. Tokių žinių pagrindą sudaro informacija iš oficialios *Camino de Santiago* kelio internetinės svetainės²² ir nagrinėjamoje knygoje minimų detalių. Magistrinio darbo autorė taip pat yra praktikavusi tokio tipo keliavimą lietuviškame *Camino de Santiago* kelio prototipe *Camino Lituano*. Įgyta patirtis laikoma naudinga aprašant panašios praktikos scenarijų.

Bandyamas sukonstruoti keliavimo scenarijų, kaip pagalbinį aprašymą piligriminės praktikos variacijų nustatymui yra daromas remiantis Jean-Marie Flocho metro vartotojų analizės pavyzdžiu²³. Prieš tiriant metro keleivių judėjimo būdus maršrutas buvo suformuotas kaip atskiras diskursas, išskiriant tam tikroms veiksmų programoms svarbias erdves (pvz. bilietų kasos, užkardos, perėjos, peronas, vagonų sąstatas ir t.t). Flochas akcentuoja, kad važiavimą metro galime laikyti tekstu dėl to, kad jis turi aiškiai artikuliuotą pradžią ir pabaigą, yra kryptingas bei suskirstomas į segmentus pagal praktikuotojų elgesį (juda/nejuda, sėdi/stovi, pagreitėja/suletėja), prokseminių santykių (nutolimas/artimumas, frontalus ar šoninis susitikimas). Tokie principai pritaikomi ir piligriminei praktikai, kadangi joje taip pat galime apibrėžti kelionės pradžios ir pabaigos erdvines koordinates, judama siekiant tikslo – Santjago de Kompostelos aplankymo, laikomasi tam tikrų keliavimo taisyklių, kurios segmentuoja kelią ir apibrėžia judėjimo būdus.

Fontanille praktiką kaip objektą konstruoja iš viena į kitą integruotų imanencijos plotmių – ženklų, tekstų-pasakymų, objektų, praktikų, strategijų, gyvenimo formų. Tai, ką laikytume kontekstu analizuodami tekstą, paverčiama imanentinės analizės objektu išplečiant imanencijos apibrėžtį. Minėtos imanencijos plotmės dar suskirstomos į dvi grupes: koherentiškos visumos (ženklai, tekstai-pasakymai, materialūs objektai) ir procesiniai reiškiniai (praktikos, strategijos, gyvenimo formos). Į visas šias plotmes žvelgiama kaip į reikšmingai susijusias – ženklų kontekstas integruojasi į tekstų-pasakymų kontekstą, pastarųjų kontekstas įgalina objektus²⁴. 1 lentelėje pateikiami tokių plotmių atitikmenys Santjago de Compostelos kelyje.

²² „Oficina Del Peregrino | Catedral de Santiago de Compostela“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/>.

²³ Jean-Marie Floch, *Semiotics, Marketing, and Communication: Beneath the Signs, the Strategies* (Basingstoke ; Palgrave, 2001), 13-39.

²⁴ Jacques Fontanille, *Pratiques sémiotiques, Formes sémiotiques* (Paris: Presses universitaires de France, 2008).

Imanencijos plotmės	Atitikmenys
Ženkilai	kelio žymėjimai, paso antspaudai, Santjago ordino kryžius;
Tekstai-pasakymai (atvaizdai)	šv. Jokūbo legenda, turistiniai gidai, žemėlapiai;
Objektai (materialūs daiktai)	piligrimo pasas, piligrimo kriauklė, kelio sertifikatas, <i>Compostela</i> , žygio batai, kuprinė, lazdos;
Praktikos / Strategijos	ėjimas, valgymas, nakvynės vietų paieška, bendravimas, kultūrinių vietų lankymas, malda, savirefleksija;

1 lentelė. *Imanencijos plotmės*

Žvelgiant chronologiškai Flocho analizė²⁵ buvo pirmesnė už Fontanille apibrėžtą praktikų nagrinėjimo metodologiją²⁶. Jos skiriasi praktikos, kaip objekto traktavimu – Flochas metro praktikavimą paverčia tekstu, Fontanille priešingai teigia, kad praktikų ir tekstų skirtumas yra apibrėžiamas per santykį su pabaiga, jei praktikai svarbi pabaiga – tai tekstas, o ne praktika. Tekstai yra fiksuoti, o praktikos procesualios, kintančios. Šiame darbe bandysime derinti abu požiūrius, kadangi Santiago de Kompostelos kelio praktika specifinė – ją galima bet kuriame etape nutraukti ir vėl tęsti, tačiau *Compostela* sertifikatą gauna ne mažiau 100 km. iki Santjago katedros nuėjęs žmogus. Tad nors praktika ir gali ištyti laike, jos atlikčiai svarbus galutinis taškas ir jį liudijantis dokumentas.

²⁵ Analizė atlikta 1986, pirmą kartą publikuota: Jean-Marie Floch, *Semiotique, marketing et communication: sous les signes, les strategies*, Formes sémiotiques (Paris: Presses universitaires de France, 1990).

²⁶ Jacques Fontanille, *Pratiques sémiotiques*, Formes sémiotiques (Paris: Presses universitaires de France, 2008).

2.1. Erdvė

Oficialių maršrutų, vedančių į Santjago de Kompostelos katedrą, yra devyni²⁷. Trys populiariausi – prancūziškasis, portugališkasis ir portugališkasis pakrantės keliai²⁸. Prancūziškasis išsiskiria kultūrinių objektų – bažnyčių, vienuolynų, istorinių kaimų gausa, portugališkieji maršrutai populiariūs dėl savo kraštovaizdžių ir per pus mažesnio žmonių srauto. Prancūziškasis kelias tęsiasi 775 km, o portugališkųjų atstumai priklauso nuo pradžios taško: iš Lisabonos 620 km., iš Porto einant pakrante – 260 km. Visuose oficialiuose keliuose maršrutai yra suskirstyti į atkarpas apytiksliai po 20-40 km. vienai dienai. Galutiniu kelionės tikslu laikomas Santjago de Kompostelos miestas ir jame esanti katedra, kurioje saugomi šv. Jokūbo palaikai. Katedros lankymas nėra privalomas, tačiau implicitiškai tai suprantama, kaip piligriminės praktikos tikslas – šventos vietos pagerbimas.

Piligriminio kelio pradžia yra laikoma vieta nuo kurios žmogus pradėjo eiti savo kojomis kryptingai Santjago de Kompostelos link. Šiuolaikiniai piligrimai dažnai kelią pradeda vietose, kurios laikomos oficialiais *Camino de Santiago* maršrutais. Jų išskirtinumas yra tai, kad kelio kryptis sužymėta rodyklėmis, stulpeliais, piligrimo kriauklėmis, dėl šios priežasties lengvėja orientavimasis ieškant kelio, tam beveik nebereikia žemėlapių, išskyrus tuos atvejus kuomet keleivis išklysta iš kelio, žymėjimų neranda arba planuoja tolimesnį maršrutą. Piligrimai iki tokių kelių dažniausiai atskrenda arba atvažiuoja, tai skiriasi nuo viduramžių piligrimų, kuriems kelionė prasidėdavo iškart už jų namų teritorijos, taip pat kelias turėjo tik abstrakčius žymėjimus, pavyzdžiui, bažnyčias, tad kiekvienas ėjimas sukurdamo unikalų maršrutą. Svarbu išskirti ir tai, kad piligrimystei būtina *sacrum* ir *profanum* skirtis – žmogus, kurio gimtasis miestas yra Santjagas negali būti šio kelio piligrimu, kadangi jam tai namų erdvė.

Šventosios vietos nuo profaniškųjų skiriasi pertrūkiu, savo erdvės kokybiniu skirtumu – tai kaip centras už kurio esanti periferija yra kitokia. Tuo tarpu pasaulietiška erdvė tokio aiškaus centro neturi, joje jis kinta priklausomai nuo poreikio. Todėl susiformuoja chaotiško, kintančio gyvenimo priešprieša stabiliam šventos vietos patyrimui. Kaip rašo Mircae Eliade: „šventosios erdvės atskleidimas įgalina rasti „atskaitos tašką“, gaudytis chaotiškame vienalytiškume, „sukurti pasaulį“

²⁷ „Planificación del Camino de Santiago“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://oficinadelperegrino.com/preparacion/planificacion/>.

²⁸ „Statistics | Pilgrim's Welcome Office“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/statistics-2/>.

ir realiai gyventi. Priešingai, pasaulietiška patirtis palaiko erdvės vienalytiškumą ir, vadinasi, santykinumą. Bet kokia tikra orientacija išnyksta, nes „atskaitos taškas“ nustoja buvęs ontologiniu požiūriu vienintelis: jis atsiranda ir išnyksta pagal kasdienius poreikius.“²⁹ Išėjimas iš įprastos erdvės, didelio atstumo įveikimas, kryptingas judėjimas link šventos vietos piligrimystėje kuria skirtumą tarp *sacrum* ir *profanum* – ypatingos *kelio* patirties ir įprastos kasdienybės.

Piligrimai norintys pajauti dar stipresnę kelio simbolinę prasmę keliauja iki Fisteros – labiausiai į Vakarus nutolusio Europos kyšulio, vietinių ispanų vadinamo Mirties krantu³⁰. Nuo Santjago de Kompostelos jis yra nutolęs apie 100 km., iki jo dažniausiai yra važiuojama, o ne einama. Pasiėkus šią vietą piligrimai ant Atlanto vandenyno kranto, akmeniniame aukure, sudegina senus kelionės rūbus ar kitus nebereikalingus daiktus – tai simbolinis gestas kuriuo atsisveikinama su praeitimi ir atgimstama naujam gyvenimui. Tad piligrimystę galima laikyti ir eschatologinio mito dalimi – atgimimu per kultūriškai kodifikuotą praktiką.

2.2. Laikas

Tam tikri laiko aspektai Santjago de Kompostelos piligrimystėje yra iš anksto užprogramuoti ir turi įtakos praktikos atlikimo būdai bei reikšmei. Vienas iš fundamentaliausių, daugiausiai piligrimų į kelią pritraukiančių įvykių – jubiliejiniai šv. Jokūbo metai, švenčiami kuomet liepos 25 d. sutampa su sekmadieniu (kartojasi 6-5-6-11 metų intervalu). Jubiliejaus proga yra atidaromos simbolinės katedros durys, o atlikusiems išpažintį atleidžiamos visos nuodėmės – tai indulgencijos arba visuotinių atlaidų atitikmuo, reikšmingas religiją praktikuojantiems piligrimams.

Kalbant apie kelionės mitinį lygmenį sugrįžtame prie to, kad piligrimystę pėsčiomis galima prilyginti eschatologiniam mitui. Jei objektyvusis, istorinis laikas yra linijinis, tai mito laikas ciklinis – jis grįžtas kartote, fiksuoja ne pavienį atsitikimą, bet tai kas turi tendenciją atsikartoti. Religiniam kontekste, tai metų šventės – šv. Kalėdos, Velykos, kurios pakartoja Jėzaus gimimo ir mirties istoriją. Per varginančią kelionę pėsčiomis piligrimas taip pat tampa tokio atsinaujinimo mito dalyviu, kartojančiu kančios ir atgimimo ciklą.

Pragmatiniame lygmenyje tokia kelionė reikalauja specialiai tam skirto laiko, kuris gali trukti nuo penkių dienų iki vienerių metų ar viso gyvenimo. Minimalus atstumas, kurį įveikus galima

²⁹ Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškasumas*, Atviros Lietuvos knyga : ALK (Vilnius: Mintis, 1997), 17.

³⁰ Kristina Stalnionytė, *Kelias į Santjago de Kompostelą* (Vilnius: Tyto alba, 2010), 305.

gauti piligrimystės liudijimą yra 100 km., jei per dieną nueinama 20 km. tai pareikalaus tik 5 d. Tačiau jei einama nuo savo namų, kurie yra kitoje šalyje – kilometrų ir dienų skaičius bus gerokai didesnis. Nueiti populiariausiu maršrutu nuo Sen Žan Pjė de Poro gali užtrukti nuo 37 iki 28 d., priklausomai nuo to kiek km. per dieną planuojama įveikti. Tačiau yra ir kita, labai nedidelė piligrimų grupė, kuri keliu vaikšto nuolatos arba daro tai kiekvienais metais – piligrimystę laikydami savo gyvenimo forma.

Atlikdami šią kelionę piligrimai apsistoja specialiai jiems skirtuose nakvynės namuose (alberguose), kurie priima iki 22 val. ir prašo išsiregistruoti iki 8 val. Dėl nakvynės vietų dažnai yra varžomasi nes vėliau atėjusieji gali negauti laisvos vietos. Tad potencialiai anksčiausiai išėję mažiausiai rizikuoja eiti papildomus kilometrus ieškant kito albergo. Apsistoti dvi naktis iš eilės toje pačioje prieglaudoje leidžiama tik sunkiai sergantiems ar susižeidusiems piligrimams. Nakvojimas viešbučiuose nėra draudžiamas – tai suteikia piligrimams galimybę pažinti naktinį Ispanijos miestų gyvenimą, kuris tampa intensyvesnis saulei nusileidus ir atvėsus orui.

Aptarėme laiko aspektus – simbolines bei pragmatines reikšmes, prie pastarųjų būtų galima priskirti ir asmeninį laiką. Norint leisti į tokią kelionę ir įgyvendinti ne minimalius jos reikalavimus, jo reikia daugiau. Tad dažnai į piligrimystę leidžiasi studentai, mokytojai, laisvųjų profesijų atstovai, menininkai, bedarbiai. Nors kelionę galima labai kruopščiai suplanuoti, remiantis internete pateiktais maršrutais su visomis detalėmis apie apsistojimo vietas bei reljefo tipus, tačiau praktikoje yra pajuntamas kūno vidinis ritmas, kuris numatyta programai gali nepaklusti ir pakeisti suplanuoto maršruto įveikimo greitį.

2.3. Ženkilai

Camino de Santiago kelio maršrutai yra žymimi geltonomis rodyklėmis, šukučių kriauklėmis, mėlynu ženklu su baltame fone pavaizduotu piligrimu. Jie yra matomi ant medžių kamienų, akmenų, asfalto, sienų, specialių betoninių ir metalinių stulpų, kai kur po ženklu rašoma *Camino de Santiago*. Minimalios reikšmės ženklų galima laikyti ir Santjago ordino, kuris saugojo piligrimus viduramžiais, kryžių. Tokį ženklą galima rasti ant šukučių formos kriauklių, kurias piligrimai kabinasi ant kuprinių arba rūbų. Piligrimo pasas kiekvienoje nakvynės vietoje yra pažymimas unikaliu antspaudu, kuris sudarytas iš grafinių ir tekstinių elementų susijusių su vieta arba piligrimystės simbolika, šalia užrašoma apsilankymo data. Visa tai minimalios reikšmės ženkilai, virstantys įspaudais ant daiktų arba tekstų dalimis (žr. 1 pav.).



1 pav. Minimalios reikšmės ženklai Santjago de Kompostelso praktikoje

Laikantis Charleso Sanderso Peirce'o ženklų klasifikacijos, juos galima suskirstyti į ikonas, indeksus ir simbolius, tai padės geriau suprasti, kaip ženklai veikia piligrimystės praktikoje.

Ikonoms priklauso ženklai turintys bendrą bruožą su objektu į kurį nurodoma, šiuo atveju tai būtų šukutės kriauklės ir piligrimo grafiniai atvaizdai. Geltona šukutė mėlyname fone iš vienos pusės papildo rodyklės ženklą, nurodydama, kad tai susiję su *Camino de Santiago* keliu. Būtent šukutės kriauklė viduramžiais simbolizavo šv. Jokūbo piligrimystės atliktį, kadangi keliautojai pasiekę katedrą dar eidavo iki Fisteros, kur iš Atlanto vandenyno išsitraukdavo savo kriauklę. Tad ženkle vaizduojama šukutė ne tik patikslina rodyklę, bet ir tam tikru būdu skatina keliautojus pasiekti *Mirties krantą*. Taip pat šukutės grafinė forma primena saulę, o būtent Fisteroje, labiausiai į Vakarų nutolusiame Europos taške piligrimai stebi vėliausiai besileidžiančią saulę, o tai papildo simbolinės mirties ir atgimimo mitą. Kartais šukutė yra vaizduojama viena, tuomet ji atstoja rodyklę, tačiau daugeliui kyla interpretacijos problemų aiškinantis kokią kryptis yra nurodoma (eiti reikia į tą pusę, kurioje išsiskleidžia šukutės spinduliai).

Juoda piligrimo figūra baltame fone su mėlynu rėmu primena pėsčiųjų kelio ženklą, tačiau čia ji vaizduojama drauge su kitais ženklais – kriaukle bei rodykle. Grafinį vaizdą verčiant į norimą perduoti reikšmę galime sakyti – *Camino de Santiago* piligrimai eina rodyklės kryptimi. Ženkle vaizduojamą piligrimą nuo pėsčiojo skiria lazda, kurios viršuje pritvirtinta apvalaina gertuvė, pagaminta iš sudžiovinto, butelį primenančio moliūgo. Tokios gertuvės buvo naudojamas viduramžiais, o šiais laikais pardavinėjamos kaip suvenyrai. Tuo tarpu lazda turėjo dvigubą pagalbininko funkciją – gynybai nuo žvėrių ir ėjimo palengvinimui. Šiuolaikiniai piligrimai lazdomis taip pat naudojami, tad ženklas lieka atpažįstamas ir be istorinio konteksto išmanymo.

„Indeksinis ženklas veikia kaip parodomasis įvardis, kuris nukreipia interpretuotojo dėmesį į ką nors, jo neaprašydamas. Indeksas nieko neteigia, tik nurodo *štai čia* ir nukreipia interpretuotoją objekto link“³¹, – rašoma literatūros terminų žodyne *Avantekstas*. Šias savybes atitinka geltonos rodyklės ir antspaudų ženklai. Rodyklė padeda užtikrinti ėjimo proceso tęstinumą, o antspaudas žymi įveiktą atkarpą, kaip ėjimo kompetencijos dalį. Antspaudas veikia ne tik kaip indeksas, bet savyje talpina ir ikoninius bei simbolinius ženklus – grafinius su vietovėmis arba piligrimystės susijusius komponentus bei tekstus, taip pat po kiekvienu antspaudu yra užrašoma data. Tai pasakymo *aš čia buvau* grafinis atvaizdavimas – vaizdu arba tekstu pažymima vieta (čia), data nurodo į laiko deiksę (buvau), piligrimo pasas į kurį antspaudas dedamas atitinka sakytoją (aš). Galutiniame praktikos taške, Santjago de Compostelos piligrimų ofise, pasas yra vertinamas atsižvelgiant į šiuos antspaudus, iš jų sprendžiama ar buvo išpildyti bent minimalūs praktikos reikalavimai atlikčiai patvirtinti.

Santjago ordino kryžių priskiriame simbolių grupei, kadangi juos galime perskaityti tik dėl nusistovėjusių konvencijų arba kultūros kodo žinojimo³². Jis gali būti net neatpažintas, kaip Santjago ordino kryžius, Stalnionytės knygų jis klaidingai pavadinamas Tamplierių ordino kryžiumi (32 psl). Tamplierių ordinas buvo sukurtas ginti piligrimus keliaujančius į Jeruzalę, jų kryžius susideda iš dviejų vienodo ilgio skersinių su praplatėjimais galuose. Tuo tarpu šv. Jokūbo ordinas saugojo *Camino de Santiago* piligrimus, jų kryžius turi puošnias smailes ir ilgesnę vertikaliąją dalį. Verta pastebėti, kad ilgesnioji dalis savo apatine smaile primena kalaviją, tai galima interpretuoti kaip nuorodą į karinę galią, kadangi ordinas ne tik gynė piligrimus, bet ir kariavo su į kraštą

³¹ Andrius Grigorjevas, „Indeksinis ženklas“, *Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>

³² Andrius Grigorjevas, „Simbolis“, *Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>

besiveržiančiais maurais iš Šiaurės Afrikos³³. O iš Europos plūstantys piligrimai buvo laikoma tinkama atsvara, siekiant Iberijos pusiasalį apgyvendinti krikščionimis.

Aptarus ikonas, indeksus ir simbolius, galime pastebėti, kad daug ženklų yra perimami iš viduramžių laikų (piligrimo lazda su moliūgo gertuve, šukutės kriauklė, Santjago ordino kryžius). Taip akcentuojant, jog praktika nėra sukurta šiuolaikybėje, ji tęsia tradicijas iš praeities. Taip pat ženklai funkcionuoja kaip priemonės kelionės tęstinumui užtikrinti – rodyklės leidžia neišklysti iš kelio, o antspaudai sukurti pasakymo situaciją, kuri įrodo piligrimą esant kompetetingu subjektu.

2.4. Tekstai-pasakymai (atvaizdai)

Žinios apie piligrimystę pirmiausia mus pasiekia per suformuotus diskursus: tai gali būti pasakojimai žodžiu arba raštu, kultūroje cirkuliuojantys pasakymai, nuotraukos, paveikslai ar žemėlapiai, formuojantys išankstinį supratimą, kaip tokia praktika yra atliekama ir kas jai būdinga. Ankstesniame poskyryje rašėme, kad ženklai yra integruojami į tekstus, dėl šios priežasties pastebime, kaip ikonos virsta įvaizdžių dalimis, indeksai – rašytinės informacijos pagrindu, o per simbolius atkuriamos legendos, istorijos.

Šukutės formos kriauklė yra Santjago de Kompostelos piligrimų įvaizdžio dalis. Senovėje piligrimai šią šukutę iš Atlanto vandenyno išsitraukdavo patys – dabar jos dažnai yra perkamos jau kelionės pradžioje, kabinamos ant kuprinių, kaip išorinis piligrimo tapatybės ženklas. Jei anksčiau šukutė simbolizavo atliktą – tai dabar ji tampa diskursyvinio lygmens figūra, per atrodymą leidžianti žygeivį atpažinti kaip piligrimą. Kadangi piligrimystė labai sena kultūrinė forma, ji su savimi nešasi ir kitas turinio figūras – kančią, pamaldumą, kuklumą. Tačiau ar jos yra plėtojamos, priklauso nuo konkretaus diskurso. Apibendrinus, kriauklė tampa išoriniu komunikacijos ženklu, leidžiančiu aplinkai piligrimą atpažinti kaip konkrečios kultūrinės praktikos dalyvį.

Viduramžių piligrimo atributai – ilgas platus apsiaustas, plačiabrylė skrybėlė, lazda yra tapę ikoniniu, senoviniuose paveiksluose matomu, keliautojo-maldininko įvaizdžiu. Įdomu, kad remiantis juo, kai kurie šiuolaikiniai piligrimai kelionei pasirenka tokią pačią aprangą (žr. pav. 2). Kaip rašo J-D. Urbainas, turistai išgyvena keliautojo modelio nostalgiją, dažnai nenori pripažinti, kad jų erdvės pažinimo būdai yra lygiai tokie patys kaip ir daugelio. Dėl to griebiamasi strategijų,

³³ „Order of Santiago -- Britannica Academic“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Order-of-Santiago/1232>.

kurios padėtų priartėti prie įsivaizduojamo tikrojo keliautojo (šiuo atveju piligrimo) kopijuojant jo aprangą ar poelgius³⁴. Taip senoviniai piligrimystės rūbai tampa priemone per atrodymą imituoti ar stipriau pajauti buvimą piligrimu.



2 pav. Pilgrimas Marcelinas Lobato dėvintis viduramžių laikų rūbus³⁵

Kita vertus, ikoninį įvaizdį kuriančių daiktų (kriauklės pakabuko, piligrimo rūbų) negalime priskirti Fontanille išskirtai tekstų-pasakymų (atvaizdų) grupei, kadangi kalbėdamas apie ženklų integraciją į tekstus jis mintyje turi tokius ženklus, kurie nors ir yra atvaizdai, bet naudojami, kaip instrukciniai tekstai, užrašomi ant daiktų, pavyzdžiui, įjungimo, gręžimo, džiovinimo ikonos ant skalbimo mašinos valdymo skydelio. Tad tokia prasme funkcionuoja tik grafinis rodyklės, šukutės kriauklės vaizdas bei Santjago de Kompostelos ordino kryžius.

Informaciniai diskursai, tokie kaip kelionių gidai, žemėlapiai, teikia žinias apie maršruto topografiją, infrastruktūrą ir lankytinas vietas. *Camino de Santiago* praktika negali būti atlikta savarankiškai pasirinktu maršrutu, teisingą kelią nurodo žymėjimai, o meta-tekstai padeda daugiau sužinoti apie kryptį ir tuo pačiu formuoja keliautojo kognityvinę perspektyvą. Šis reiškinys atitinka turistinių praktikų modelius, kuriuose praktikuojama giduose nurodytų objektų lankymas.

Į piligrimo pasą yra dedami nakvynės vietų antspaudai, kaip buvo rašyta skyrelyje apie ženklus – antspaudai tai nedideli pasakymai, fiksuojantys vietą, laiką ir atlikėją. Tad visą antspaudų eilę ir materialų paviršių, kuriame jie yra įspaudžiami iš vienos pusės galima laikyti praktikos tekstu – jis rašomas praktikavimo metu ir įrodo praktikuotojo kompetenciją. Tačiau iš kitos pusės, pasas

³⁴Jean-Dieder Urbain, „Kelionės semiotika“, *Baltos lankos*, nr. 29 (2009 m.), 201, iš prancūzų k. vertė Nijolė Keršytė.

³⁵João Menéres, „Grifo Planante: O PEREGRINO MARCELINO LOBATO“, *Grifo Planante* (blog), 2020 m. segunda-feira, de maio de, <https://grifoplanante.blogspot.com/2020/05/o-peregrino-marcelino-lobato.html>.

yra objektas, padedantis palaikyti praktikos tęstinumą – būtent jis suteikia teisę apsistoti piligrimų namuose, juo kontroliuojamas apsistojimų toje pačioje vietoje skaičius. Tačiau tekstu pasas laikomas tik Santjago de Kompostelos piligrimų priėmimo biure, pačios praktikos metu jis yra objektas padedantis užtikrinti kelionės tęstinumą.

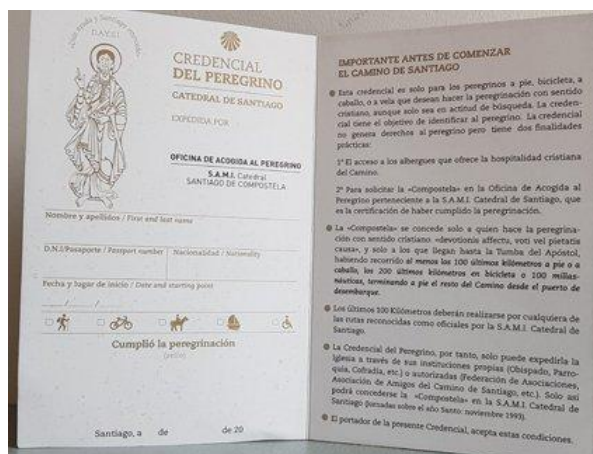
Tam tikrų ženklų reikšmę galime sužinoti tik per tekstus, įterpiami į pasakojimus arba vaizduojami ant laikmenų (objektų), jie išlieka gyvybingi. Tokiai kategorijai priklausytų Santjago ordino kryžius, kuris prikelia legendą apie Šv. Jokūbo palaikų atgabėnimą į Iberijos pusiasalį ir Ispanijoje vykusius karus su maurais (rekonkista). Pasak legendos Šv. Jokūbas apaštalo Ispanijoje, o grįžęs į Jeruzalę buvo nukirsdintas kalaviju karaliaus Erodo Agripas. Mokiniai norėdami palaidoti jo kūną jam svarbioje žemėje atplukdė palaikus į Iberijos pusiasalį ir paslėpė kūną Libredono kalno papėdėje. Po ilgų šimtmečių šv. Jokūbo kapas buvo atrastas ir tapo įkvėpimo šaltiniu kovoje prieš musulmonus (maurus iš Šiaurės Afrikos). Sakoma, kad šventasis apsireiškė Astūrijos karaliui Ramirui I mūšyje prie Klavicho 844 m. ant balto žirgo su kalaviju rankose ir padėjo iškovoti pergalę³⁶. Dėl šv. Jokūbo pagalbos karo lauke bei Santjago ordino gynybinės funkcijos, ginant piligrimus, ordino simbolio vertikalioji dalis primena kalaviją. Piligrimams pasakojimai apie šv. Jokūbo pagalbą bei apsireiškimą lemiamu momentu, tampa kelionės diskurso dalimi, kuomet svarstoma, ar pasakojimu tikėti, ar jį vertinti skeptiškai, ar laukti šv. Jokūbo stebuklo, ar interpretuoti tai kaip politinės ideologijos dalį.

Ikoniniai kriauklės ir senovinių piligrimo rūbų atvaizdai, turistiniai gidai, žemėlapiai, piligrimo pasas ir šv. Jokūbo legenda tai tik maža dalis kelyje cirkuliuojančių tekstų. Tad piligrimai į savo pasakojimus integruodami šiuos bei kitus tekstus produkuoja savus diskursus ir taip formuoja šiuolaikinės piligrimystės veidą.

2.5. Objektai (materialūs daiktai)

Fontanille teorijoje objektai yra tai, kas padeda atlikti praktiką, kai kurie iš jų gali turėti instrukcinius tekstus ant paviršių. Šiame tyrime toks objektas yra piligrimo pasas – jame ne tik fiksuojamos aplankytos vietos ir įveikti kilometrai, bet surašytos ir pagrindinės praktikos atlikimo taisyklės, pateikiamos antrajame puslapyje šalia informacijos apie keliautoją (žr. pav. 3).

³⁶ Algirdas Patackas, „Šv. Jokūbo apaštalo byla. Krikščionybė ir ankstyvasis islamas Ispanijoje“, *Kultūros barai*, nr. 3 (2010 m. kovo), 65.



3 pav. piligrimo paso vidiniai puslapiai

1) pasas nesuteikia jokių papildomų teisių, juo patvirtinama tik galimybės gauti nakvynę numatytose vietose bei paliudyti įvykdytą piligrimystę; 2) *Compostela* sertifikatas suteikiamas tiems, kas į kelionę leidžiasi vedami krikščioniškų jausmų (*aut. past.* – meilė, viltis, atgaila, atjauta, pagarba) ir piligriminę kelionę atlieka norėdami pasiekti apaštalo kapą, pilnai įveikdami bent paskutinius 100 kilometrų pėsčiomis ar žirgais, arba paskutinius 200 km dviračiu, arba 100 jūrmylių ir paskutinius kilometrus pėsčiomis; 3) pasas turi būti išduodamas tik bažnyčios arba su ja susijusių institucijų; 4) ne valstybiniai piligrimų namai turi išsilaikyti iš piligrimų aukų ir tuo pačiu laikytis taupumo principo; 5) piligrimai atliekantys kelionę su pagalbiniu transportu – mašinomis arba dviračiais negali apsistoti piligrimų namuose.³⁷ Galime fiksuoti, kad praktikos atlikimui svarbus būsenos modalumas – norėti arba būti aukščiau išvardintų jausmų įtakoje bei veikimo modalumas – privalėjimas įveikti 100 km. ir daugiau naudojant savo fizinę ištvermę. Keliavimas dviračiais arba automobiliais laikomas mažiau privilegijuotu, suponuojant, kad tai reikalauja mažiau fizinių pastangų. Tokios taisyklės padeda praktikai plėtoti kuklumo, kančios ir atpildo izotopiją ir nepereiti į turizmo diskursą, kuriame stengiamasi, kad visi procesai būtų kuo patogesni bei malonesni.

Piligrimo kriauklė, įveikto atstumo sertifikatas ir *Compostela* – tai dar kita objektų grupė, reikšminga piligrimystės praktikoje. Kriauklės pakabuką piligrimai dažniausiai užsikabina kelionės pradžioje, jo iškėlimas į matomą vietą subjektą atskiria nuo paprasto žygeivio bei padiktuoja

³⁷ „The Credencial: Pilgrim’s Reception Office“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/pilgrimage/the-credencial/>. Vertimas darbo autorės.

veiksmo programą, kurios iš jo tikisi aplinka (pasiaukojimą dėl tikslo, nuolatinės pastangas judėti pirmyn, ėjimą šventos vietos link).

Įveikto atstumo sertifikatas ir *Compostela* yra du skirtingi dokumentai, liudijantys kelio atliktį. Sertifikate, kuris yra mokamas, fiksuojama kelionės pradžios ir pabaigos data, nueiti kilometrai, piligrimo vardas ir pavardė, o *Compostela* išduodama nemokamai, joje rašomas tik vardas ir pavardė. Tai nurodo skirtingus poreikius – akcentuoti įveiktą atstumą arba tik kelionės atliktį, iš institucinės pusės matome, kad detalių išryškinimas yra apmokestintas. Atmetant komercinius tikslus, galima sakyti, kad kelionės atliktis yra labiau vertinamas dalykas, nei jos pragmatinė pusė – kilometrai. Kelionės pradžioje, kuomet įžengiama į oficialų Santiago de Kompostelos kelią yra prašoma įvardinti piligrimystės priežastį, pažymint vieną iš atsakymų variantų: religinė, religinė ir kitos, ne religinė. Artikuliuojant semiotiniais terminais galėtume sakyti, kad priežastys yra siejamos su utopinėmis (religinės, dvasinės) arba praktinėmis vertėmis (asmeninis tobulėjimas, kultūros pažinimas, tai ką suponuoja žodžiai *ne religinės*). Verta paminėti, kad Ispanijoje gaji praktika kelio sertifikatą įtraukti į savo CV, kaip asmeninį pasiekimą. Įrašas apie įveiktą kelią taip pat yra papildomas kompetencijos įrodymas ispanų kalbą besimokantiems užsieniečiams³⁸. Tai keletas pavyzdžių, kaip piligrimystė virsta praktine verte, nors dažniausiai dėl religinio diskurso, ją linkstama interpretuoti kaip utopinėmis vertėmis grįstą.

Antrai daiktų grupei, kurie neturi instrukcinių tekstų galima priskirti žygio batus, kuprinę, ėjimo lazdas. Su šiais praktikos elementais keliautojui reikia atrasti tinkamą sąveiką – ne praktikuojant jie atrodo kaip pagalbininkai, tačiau ėjimo procese keičiantis reljefui, raumenų ir raiščių pajėgumams, tai kas buvo patogiu gali virsti kelionę stabdančiu, sekinančiu veiksmu: pritrintos kojos, per sunki, pečius spaudžianti kuprinė, po kojomis besimaišančios lazdos (-a). Tad čia tampa svarbus derinimosi režimas – bandymas atliepti kūno poreikius ir išpildyti daikto, kaip potencialaus pagalbininko funkcijas. Kuprinės turinį galima keisti atsisakant nebūtinių daiktų, batų patogumą modeliuoti naudojant pleistrus, specialias kojines ar purškalus, galiausiai koreguojant pėdos dėjimo būdą. Sėkminga sąveika su šiais daiktais būtų laikoma tokia, kuri ne tik netrukdo, bet ir padeda subjektui judėti į priekį – taip išpildydama ir jo siekį ir daikto prasmę.

Aptarus praktikos objektus matome, kad vieni jų susieti su piligrimo tapatybe, kuri yra ne tik paliudijama, bet ir tam tikru būdu formuojama per kelio taisykles bei savirefleksiją, klausiant

³⁸ Pernilla Peacock, „El Camino de Santiago - The Ultimate Personal Statement/CV Booster!“, Wandering Students, 2021 m. lapkričio 16 d., <https://www.thewanderingstudents.com/post/el-camino-de-santiago-the-ultimate-personal-statement-cv-booster>.

kokia yra kelionės motyvacija. Kita objektų grupė yra tiesiogiai susieta su keliu ir keliautoju, šie daiktai (kuprinė, batai, lazdos) yra kaip tarpininkai padedantys arba trukdantys keliauti pėsčiomis. Tai kaip su jais veikiama priklauso nuo subjekto ir objekto gebėjimo derintis, prisitaikyti, keistis.

2.6. Praktikos ir strategijos

Tam tikra praktika dažnai susideda iš kelių veiksmų, atliekamų vienas po kito arba vienu metu – tai, kaip jie tarpusavyje jungiami gali reikšmingai atskleisti praktikos subjektą bei pačią praktiką, jos kismą, priimtinių ir atmestinių dėmenų įtraukimą sociumo ar praktikuotojo atžvilgiu.

Ėjimas yra dominuojanti praktika Santjago de *Kompostelos* kelyje, artikuluojant tai Fontanille terminais predikatyvinės scenos branduolys būtų – piligrimas eina, siekiamas praktikos rezultatas – nueiti iki šv. Jokūbo katedros, strateginis horizontas – derinimas su kitomis praktikomis, jų tikslais bei pasekmėmis, galimybėmis ir atsitiktinumais. Kitos kelyje vystomos praktikos – tai valgymas, nakvynės vietų paieška, bendravimas, kultūrinių vietų lankymas, malda, savirefleksija. Analizuojant konkrečius diskursus svarbu išsiaiškinti, koku principu visa tai jungiama tarpusavyje, kas padeda siekti pagrindinio tikslo, o kas trukdo? Tačiau norint išryškinti piligriminės praktikos scenarijų, pirmiausia pamėginsime tai aptarti atsiejant nuo konkrečių tekstų.

Ėjimo praktika laikoma teisingai įgyvendinta, jei piligrimas bent 100 km. nepertraukiamai įveikia pėsčiomis arba jojant žirgu, keliaujant dviračiu – 200 km. Tai vertinama suteikiant *Compostelą* arba kelio sertifikatą. Kelias turi būti nueitas oficialiai žymėtame maršrute, paskutiniai kilometrai iki Santjago pasiekti pėsčiomis, jei kelias pradėtas eiti už Ispanijos ribų, tuomet ne mažiau 70 km. turi būti nueita Ispanijos teritorijoje³⁹. Viso kelio įveikimas automobiliu nelaikomas piligrimyste, tačiau toleruojamas 100 km. ėjimo ir keliavimo motorinėmis priemonėmis kombinavimas. Sužymėti keliai, gerai išvystyta infrastruktūra praktiką palengvina ir daro masiškai populiaria. Dėl to tarp piligrimų atsiranda hierarchija – vertinami tie, kurie įveikia didžiausius atstumus⁴⁰.

Kelio rodyklių paieška yra viena iš sudedamųjų ėjimo dalių, padedanti sekti maršrutą be žemėlapiu. Kita vertus, ne taip suinterpretavus ženklų reikšmę ar jų praleidus, iš kelio galima lengvai

³⁹ Alya, „The Last 100 Km to Santiago de Compostela - Best Routes“, *STINGY NOMADS* (blog), 2025 m. kovo 17 d., <https://stingynomads.com/camino-de-santiago-last-100-km/>.

⁴⁰ Tiina Sepp, „Pilgrimage and Pilgrim Hierarchies in Vernacular Discourse: Comparative Notes from the Camino de Santiago and Glastonbury“, *Journal of Ethnology and Folkloristics* 8, nr. 1 (2014 m.): 23–52.

išklusti, kaip pagalbininkas čia veikia vietiniai žmonės, nukreipiantys keliautojus teisinga kryptimi arba kelio žemėlapis.

Ieškant laisvų nakvynės vietų trukdžiu laikomas lėtas ėjimas – piligrimas atėjęs į albergą vakare rizikuoja negauti laisvos lovos ir būti priverstas keliauti papildomus kilometrus, ieškant kitos apsistojimo vietos. Iš piligrimystės diskursų žinome, kad du kartus tame pačiame alberge nakvoti gali tik sergantys ar susižeidę pilgrimai, taip skatinant tikslingai atlikti praktiką, neužimti kitiems reikalingų nakvynės vietų. Albergų šeimininkai norintys būti svetingi ir kviečiantys pasilikti nakvoti antrai nakčiai gali būti laikomi kliūtimi, kadangi siūlo keisti piligrimo naratyvinę programą – iš nuolatos keliaujančio, siekiančio tikslo į stovintį vietoje, besiuksintį, galbūt net tampantį gyventoju.

Eikvojant daug fizinių jėgų ėjimui, neatsiejama praktika tampa gausus valgymas, tačiau jei kuprinė pripildoma maisto atsargų – tai gali virsti kliūtimi, lėtinančia keliautoją. Čia kaip pagalbininkas pasirodo Ispanijos ūkininkų laukai su kukurūzais, granatais, riešutais, žirniais, vynuogėmis, arbūzais – vasarą arba rudenį pilgrimai vaišინasi jų gėrybėmis pakelėse. Taip pat valgymo įpročiai parodo santykį su vietine kultūra: ar stengiamasi laikytis keliautojui įprasto valgiaraščio, ar bandoma tyrinėti ir pažinti vietinę maisto kultūrą.

Santjago de Kompostelos kelias išsiskiria einančių piligrimų gausa – 2024 m. prancūziškąjį kelią įveikė virš 200 tūkst. žmonių⁴¹. Dėl kelio populiarumo kai kuriose atkarpose piligrimams tenka eiti itin arti vienas kito – vieni tampa pakeleiviais, kiti tik praeiviais, su kuriais pasisveikinama. Į tokią kelionę leidžiantis su pažįstamu žmogumi nebūtinai visą kelią bus einama drauge – gali paaiškėti, kad nesutampa ėjimo ritmas, tad draugas (-ė), kuris pradžioje atrodė kaip pagalbininkas, kelionėje gali atsiskleisti kaip trukdis, žmogus prie kurio reikia prisitaikyti – lėtinti arba greitinoti savo natūralų tempą. Labai dažnai kūno ritmas, o ne bendri interesai yra tai, kas nulemia bendravimą arba nebendravimą kelyje.

Neprivaloma, bet natūraliai į kelią įsiliejanti praktika yra kultūros objektų, bažnyčių, muziejų, miestų architektūros, skulptūrų apžiūrėjimas. Tai gali būti pagalbiniu vertės objektu, skatinančiu eiti toliau ir priešingai – laikoma trukdžiu dėl papildomai eikvojamo laiko, jėgų, išlaidų bilietams. Per tai galima apibrėžti, ar subjektas erdvės netolydumus vertina teigiamai ar neigiamai, kokių sąveikos režimu vadovaujasi keliaujant.

Ėjimas ir malda gali būti dvi paraleliai vykdomos praktikos – keliaujantis subjektas juda erdvėje, o mintis nukreipia į maldos žodžius, taip atskirdamas fizinį ir kognityvinį matmenis. Ilgų

⁴¹ „Statistics | Pilgrim's Welcome Office“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/statistics-2/>.

atstumų ėjimas sukelia kūno nuovargį, kuris skatina ieškoti ne tik išorinės, bet ir vidinės motyvacijos piligrimystei tęsti. Per viduje gimstantį pokalbį subjektas kreipiasi į adresatą – tai gali turėti kodifikuotą formą – maldą arba naują, vietoje kuriamą raišką ir turinį, skirtą aiškiai neišreikštam adresatui.

Įamžinti bei reflektuoti savo vidines bei išorines patirtis yra dar viena *Camino* praktika, kurią atlieka nemaža dalis piligrimų, pasitelkdami fotografavimą, filmavimą, rašymą ar net piešimą. Dažnai rašymui ir fotografavimui naudojami telefonai – tai leidžia įspūdžiais tiesiogiai dalintis socialiniuose tinkluose. Yra rašančių dienoraštį, fotografuojančių arba filmuojančių su tam pritaikyta įranga, norint pavišinti tokią medžiagą ji reikalauja papildomų žingsnių – atrinkti informaciją, ją redaguoti. Nepaisant to, kokia technika ir kokia forma yra pasirenkama, galutiniu rezultatu tampa atminties įspaudas, per tekstą ar vaizdą kuriamas pasakymas. Nors *Camino de Santiago* patirtis kolektyviniame universume nėra retas dalykas, tačiau individualiame reikšmių lauke tai laikoma išskirtiniu įvykiu, keičiančiu požiūrį į gyvenimą. Tad kyla klausimas, kaip iš dalies bendra patirtis yra individualizuojama, kokios vertės jai suteikiamos formuojant konkretų diskursą.

Per praktikų rinkinį, kuris būdingas piligrimystei, galime pastebėti, kad vienos subjekto motyvuoja veikti iš vidaus, kitos iš išorės. Pavyzdžiui, maisto ir nakvynės paieška yra išoriniai veiksniai, skatinantys eiti toliau. Tačiau kultūrinių objektų apžiūrėjimas, malda, galiausiai refleksija per generuojamus įspaudus (tekstus, nuotraukas ir pan.) yra individualumo semą turinčios praktikos, veikiančios iš subjekto vidinių paskatų, polinkių.

2.7. Santjago de Compostelos piligriminio kelio scenarijus

Santjago de Kompostelos kelyje piligrimu laikomas asmuo, keliaujantis iki šv. Jokūbo katedros pėsčiomis arba nemotorizuotomis priemonėmis ne mažiau nei 100 km. oficialiu, specialiai paženklintu keliu. Kelionės erdvinį tikslą, šv. Jokūbo katedrą, steigia tekstas – legenda apie apaštalo palaikų atradimą Libredono kalno papėdėje, dabartiniame Santjago de Kompostelos mieste, bei pasakojimai apie šventojo apsireiškimus ir pagalbą. Noras leisti į piligriminę kelionę tradicinėje piligrimystėje steigiamas per vertės objektą – nuodėmių atleidimą, vidinę transformaciją. Praktikai atlikti reikalingi piligrimo tapatybę patvirtinantys materialūs nešiojami objektai: a) simboliniai – piligrimo pasas ir kriauklė; b) pragmatiniai (susiję su veikimu – judėjimu, keliavimu) – batai ir kuprinė. Galiausiai piligrimo kompetencija patvirtinama įgytu sertifikatu arba *Compostela*.

Judėjimo erdvėje praktika yra derinama su miegojimu, valgymu, bendravimu, savirefleksija, malda, kultūros ir gamtos objektų pažinimu. Valgymas ir miegojimas turi bendrą trūkumo semą – dėl piligrimų namų taisyklių neleidžiama apsistoti ilgesnį laiką vienoje vietoje, o dėl poreikio nešti kuo mažesnę svorį, mažėja galimybė su savimi turėti reikiamą maisto kiekį, taip susikuria sąlygos, kuriose subjektas patiria nuolatinį trūkumą.

Malda, savirefleksija, bendravimas ar kultūros ir gamtos objektų pažinimas yra subjekto būsenos modalumų (norėjimo, mokėjimo, tikėjimo) nulemti, tad pasirenkami ir praktikuojami pagal subjekto poreikius. Tam tikromis aplinkybėmis bendravimo, kultūros ir gamtos objektų pažinimo neįmanoma išvengti, tad čia galima stebėti subjekto įsitraukimą ir sąveikos būdus, kurie kuria unikalų keliavimo būdą. Trumpai aprašėme Santjago de Kompostelos piligriminės praktikos scenarijų, kurio piligrimai laikosi su tam tikromis variacijomis.

3.K. Stalnionytės piligriminės praktikos analizė

Šioje dalyje analizuosime protagonistės santykį su praktikai reikšmingais teksta, daiktais-objektais, žvelgsime į tai, kas padeda ir trukdo atlikti su piligrimyste susijusias praktikas, kokiais sąveikos režimais yra veikiama (programavimas vs derinimasis pagal Landowski)⁴². Taip pat atkreipsime dėmesį, kaip per kūnišką raišką pasirodo kritiniai praktikos taškai, kuriuose gali pasikeisti jos prasmė arba eiga.

3.1. Santykis su teksta ir objektais

Kristinos Stalnionytės knygoje rašoma, kad noras keliauti piligriminiu keliu gimsta perskaičius tekstą ir pamačius kelio žemėlapi: „Seniai seniai, kai knygoje aptikau Kelio aprašymą, žiūrėdama į žemėlapyje pavaizduotą Ispanijos pakrante besidriekiančią siaurą liniją, supratau, kad kada nors būtinai juo eisiu“ (p.13). Tad pirmiausia subjektė sužino apie kelią iš teksto ir išgyvena nusiteikimą – „būtinai juo eisiu“. Šį nusiteikimą galima laikyti pasijos etapu, kuris kanoninėje pasijų scheme vadinamas sensibilizacija⁴³. Nors skaitytas tekstas nėra tiksliai įvardintas, tačiau galima spėti, kad jis įaistrina subjekto vaizduotę – sukelia vaizdinius apie atsiskyrėlišką kelionę gamtos apsupty: „septynerius metus puoselėta piligrimystės tyruose svajonė“ (p. 19) Tačiau realybė, su kuria susiduriama, šį vaizdinį paneigia: „aplinkui kiek akis užmato – vien masinį turizmą išduodantys vaizdai“ (p. 19). Galiausiai protagonistė, išvydusi neatitikimą tarp susikurto vaizdinio ir realybės, patiria šoką – netenka nuovokos, pravirksta (p.19). Iš erdvės, kuri įsivaizduojama tuščia, patenkama į perpildytą. Susikurtas vienišo keliautojo įvaizdis atrodo nebegaliojantis, aplinka siūlo būti turistu – vartoti prekes, naudotis paslaugomis, linksmintis ir su minia keliauti į Santjagą. Vieta, į kurią projektuojama keliavimo aistra, pasirodo esanti turistinė, o tekstas, kuris įtikino leisti į kelionę – apgaulingas.

Fontanille teigtų, kad subjektė patyrė praktikos kritinį tašką – susikurtas įvaizdis neatitiko realybės, laukimas ir nusiteikimas buvo ne išpildytas, o paneigtas – tai išduoda kūniška išraiška –

⁴² Klasikinėje semiotikoje pagrindiniu sąveikos režimu yra laikoma manipuliacija. Lėmėjas manipuliuoja subjektu įteigdamas jam norėjimą, privalėjimą veikti, siekti tam tikro vertės objekto. A. J. Greimo semiotikos mokyklos atstovas Ericas Landowskis išskiria tris papildomus sąveikos ir prasmės režimus – tai derinimasis, programavimas ir atsitikimas. Praktikų semiotikoje, anot J. Fontanille, dažniausiai galime aptikti derinimosi ir programavimo režimus.

⁴³ Kęstutis Nastopka, „Sensibilizacija“, *Avantekstas: Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>

ašaros, nuovokos netekimas. Šioje vietoje praktika galėjo pasikeisti: atradus kitokią nei tikėtasi realybę, subjektė galėjo apsisukti ir grįžti atgal į namus, bet ji kelionę pasirenka tęsti. Pagalbininku tampa draugė ir bendrakeleivė Aušra, kuri apie kelią nežino nieko: „Paskubomis ruošdamasi į kelionę nespėjo net žemėlapią patyrinėti. Matau, kad vis dar pasitiki – įsispoksojusi į mane didelėmis akimis, kaip niekur nieko šypsosi ir net nemirksi“ (p. 18). Tad Kristina, kaip informuotas subjektas, įsipareigoja būti vedliu Aušrai, kuri apie kelią nieko nežino ir neturi jokių išankstinių lūkesčių.

Piligrimo kuprinės lengvumas arba sunkumas gerai atskleidžia žmogaus santykį su neapibrėžtomis situacijomis: ar joms bandoma pasiruošti iš anksto, ar nusitiekama prisitaikyti duotuoju momentu. Analizuojamoje knygoje protagonistė vaizduojama nešanti ypatingai didelį svorį su daiktais, kurių patyręs keliautojas su savimi neimtų – puodelį, šaukštą, skėtį, žingsniamatį. Galiausiai pasakotoja atsisako perteklinio svorio: „kuprinėje liko tik batų pora, dvejios kelnės, šiltas miegmaišis, striukė ir apsiaustas nuo lietaus. Žinoma, dar fotoaparatas ir šiek tiek muilo“ (p.128). Iš daiktų, suteikiančių komfortą bei saugumą (savi indai, skėtis, žingsniamatis), pasilieka tik prie pačių būtiniausių, užtikrinančių šilumą ir kelionės įamžinimą (rūbai, miegmaišis, fotoaparatas). Prieinama išvada: „Ko iš tikrųjų žmogui reikia, kad jis galėtų gyventi? Kelias kužda, kad neskaitant lovos ir stogo virš galvos, viską galima sutalpinti į 10 kilogramų sveriančią kuprinę“ (p. 127). Kuprinės svorio pokytis siejasi ir su pasakotojos elgsenos pokyčiais. Iš turinčios išankstinį nusistatymą apie kelionę ir besistengiančios griežtai laikytis prieglaudose numatyto kėlimosi ir gulimosi laiko, ji pradeda prisitaikyti prie kelionės tikrovės – gausybės žmonių keliamo triukšmo ir noro pamiegoti ilgiau arba patirti ispanišką kultūrą ne vien iki 22 val. Taip išankstinis nusistatymas yra paminamas atliepiant čia ir dabar išskylantiems poreikiams ir troškimams – nešti mažesnę daiktų kiekį, pilnai patirti Ispanijos kultūrą bei priimti kelio realybę. Žvelgiant per sąveikų režimų prizmę, galima sakyti, kad iš programavimo – griežto taisyklių paisymo pereinama į derinimosi režimą. Subjektė nusprendžia ne atitikti keliamus reikalavimus, o atsižvelgti į savo vidinius poreikius – norą pažinti, poreikį nešti mažesnę svorį, o tai reikalauja drąsos atsisakyti, nepaisyti, rizikuoti.

Šukutės formos kriauklė viduramžiais buvo įrodymas, kad žmogus pasiekė galutinį kelionės tikslą. Dabar tokias kriaukles piligrimai perka jau kelio pradžioje, jomis puošia kuprines, rūbus, taip pabrėždami savo priklausomybę kelio bendruomenei. „Aušra išdidžiai užsikabina savąją ant kaklo, kad dar tvirčiau pasijustų esanti piligrimė“ (p. 33). Subjektei stinga buvimo, reikia „tvirčiau pasijusti“, tad savo tapatybę stengiamasi kurti per atrodymą – piligrimystės ženklą iškelimą į pačią matomiausią vietą. Iš to suprantame, kad būti piligrimu yra garbinga. Didelio atstumo įveikimas

savo kojomis laikomas pasididžiavimo šaltiniu. Tačiau, kitaip nei viduramžiais, kriauklė nebėra atlikties ženklas – tai išorinis identifikacinis ženklas, leidžiantis piligrimą atskirti nuo paprasto žygeivio.

Kiti piligrimo atributai, pavyzdžiui, pasas taip pat nurodo į naują, piligrimišką tapatybę ir funkcionuoja kaip dokumentas, padedantis kelią plėtoti fizinėje plotmėje: „Piligrimystę liudijantis popierėlis jau kišenėje <...> Kad galėtume nebrangiai pernaktuoti, šį pasą reikės pateikti kiekvienoje prieglaudoje“ (p. 20). Pasą pavadinant „popierėliu“, nurodoma jo fizinė išraiška, bet kita vertus tai rodo ir tam tikrą santykį su šiuo daiktu. Piliečio pasas žmogui leidžia kirsti valstybių sienas, o piligrimo pasas funkcionuoja tik tam tikroje erdvėje ir leidžia naudotis piligriminės kelionės infrastruktūra: nakvynės namais ir jose teikiamomis paslaugomis. Pasas kaip tapatybės dokumentas jungia piligrimų bendruomenę, vienijamą ne kilmės, o to paties tikslo. Dėl šios priežasties jis funkcionuoja tik specifinėse vietose. Tai primena žaidimo logiką, kuomet tam tikri objektai veikia tik žaidimo kontekste. Galbūt dėl šios priežasties jis pavadinamas popierėliu. Tačiau žvelgiant į visą Stalnionytės praktiką, išryškėja ir tai, kad ji didesnę vertę teikia potyriams (kultūros pažinimo praktikoms), o ne varžyboms, pasiekimams. Pasas, primargintas nakvynės vietų antspaudais ir įveiktų kilometrų įrašais gali būti pasididžiavimo šaltiniu.

3.2. Praktikų derinimas

Stalnionytė eina į Santjagą prancūziškuoju keliu nuo Sen Žan Pjė de Poro, kurio atstumas yra 775 km. Atėjusi iki šv. Jokūbo katedros ir gavusi piligrimystę liudijantį raštą, kelionę dar tęsia ir vyksta autobusu iki Fisteros, labiausiai į Vakarus nutolusio Iberijos pusiasalio kyšulio. Kelionei paskiria du mėnesius, susiplanuotą kelią nueina per 42 d. Tai beveik dviem savaitėmis daugiau už įprastą ėjimą, vidutiniškai piligrimai šį atstumą įveikia per mėnesį laiko. Didesnis laiko kiekis, skirtas kelionei, nurodo į subjektės išankstinį siekį eiti lėtai ir skirti dėmesio aplinkai („norint pasižvalgyti ir ant kojų neprisitrinti pūslių, kelionė gali pailgėti dvigubai“ (p. 266).

Piligriminis ėjimas yra užprogramuotas ir visų kitų praktikų eigą modeliuojantis veiksmas. Kelionės nešuliai, nakvynės vietos ir tempas yra derinamos pagal tai, kiek kūnas gali panešti, nueiti. Tad nors veiksmas yra programuotas, pasikartojantis, bet kitos veiklos yra derinamos taip, kad ėjimo praktiką būtų galima tęsti (atsisakoma papildomo svorio kuprinėje, pasiūlymo pasilikti dar vienai nakvynei).

Eiti keliu galima labai greitai, pavyzdžiui, po 50 km. per dieną, kaip skyriuje „Pilnates pokštai“ aprašomi karininkai, arba lėtai, atkreipiant dėmesį į detales, kaip daro Kristina: „Kad ir kaip lėtai vilkčiau kojas, iki saulėlydžio visad spėju pasiekti dienos tikslą, t. y. nueinu bent 20 kilometrų“ (p. 161). Yra ir dar viena piligrimų grupė, kurie, šeimininkams leidus ar pakvietus, pasilieka alberguose pagyventi ar pailsėti. Tokie atvejai aprašomi skyriuose „Mėlynoji salelė“ ir „Linskmoji siela“, Kristina nė vienu iš šių pasiūlymų nepasinaudoja, jos piligrimystės praktikavimas nesisieja nei su lėkimu strimgalviais, nespėjant atkreipti dėmesio į aplinką, nei su stovėjimu, buvimu toje pačioje vietoje.

Ėjimas derinamas su kelio pažinimo praktika. Dėl šio tikslo subjektė deda papildomas pastangas: „Einu antrą kartą apžiūrėti katedros, nes vakar dėl nuovargio daug ką praleidau“ (p. 137), „Neįprastas eksponatas sudomina, todėl susirandu muziejaus darbuotoją, kad apie jį papasakotų“ (p. 138), „Iš kelio išklydę maždaug 2 kilometrus, atsiduriame Viljar de Donaso vienuolyne“ (p. 266). Stalnionytė galiniame knygos viršelyje pristatoma kaip kelionių žurnalistė – tokia veikla yra jos teminio vaidmens išpildymas, o parašyta knyga – kompetencijos pasakoti istorijas paliudijimas. Šias dvi praktikas subjektei suderinti pavyksta dėl galėjimo kelionei skirti ilgesnį laiką nei reikia tik kelio įveikimui.

Kristinos Stalnionytės kelionę galime priskirti religinio turizmo sričiai, joje istorija domimasi ne iš religinių paskatų, nesiekiami atpirkti nuodėmės, prisiliesti prie relikvijų. Jai domėjimasis istorija – tai kultūros pažinimo būdas: „Ispanai itin prietaringi ir visus savo kampus it vorai apmezga legendomis. Galima tik stebėtis šalyje įvykusių mistinių reiškinių skaičiumi“ (p. 308). Ispanija ir jos žmonės matomi, kaip svetima kultūra – stebimasi siesta, Pamplonos bulių bėgtynėmis, aštriu maistu, vairavimu išgėrus, taip pat ir legendų gausa – jos laikomos ne švento pasakojimo dalimi, o daugiau kultūros reiškiniu. Prie kultūros pažinimo izotopijos galima priskirti tam tikro maisto vartojimą, kuriuo siekiama ne numalšinti alkį, bet susipažinti su vietinėmis tradicijomis. Ragaujami Navaros unguriukai (*angulas*), jūrų gėrybėmis ir mėsa įdarytos raudonos paprikos (*pimientos relleños*), Galisijos aštuonkojai (*pulpo a feira*), tradicinis gėrimas *queimada*, kolekciniai vynai. Kai kurie iš jų yra vaisės, kuriomis Kristiną ir jos bendražygius vaišina vietiniai. Ispanų kalbos mokėjimas jai yra kompetencija, leidžianti kultūrą tyrinėti iš vidaus per bendravimą su vietiniais, istorijų nagrinėjimą ir maisto degustavimą. Galima sakyti, kad jos praktika, kitaip nei religinė piligrimystė, yra nukreipta į išorę – bendravimą, kultūros patyrimą, o ne į vidinius patyrimus – maldą, asketišką keliavimą.

3.1. Naratyvinės programos

Siekiant geriau atskleisti pasakotojos motyvaciją, svarbu išskleisti jos vykdomas naratyvines programas (NP). Pamatine NP(1) siekiama kelią patirti, pagalbine NP(2) – jį pažinti, kaip istoriškai reikšmingą objektą. Noras pažinti, nurodo į kognityvinį veikimą, grįstą siekiu žinoti, noras patirti – fizinį, nukreiptą į kūnišką sąveiką, estezinę kompetenciją.

NP(1) patirti kelią knygos pradžioje įvardinama, kaip „svajonė išmatuoti žingsniais šiaurinę Iberijos pusiasalio dalį nuo Sen Žan Pjè de Poro – (Prancūziškąjį kelią – aut. past.)“ (p. 13). Pasakojimo eigoje kelias iš geografinės koordinatės turinčios erdvės virsta būseną – nuolatinio judėjimu, kismu. Tad glaustai šią programą įvardiname – „patirti kelią“, kadangi pasakymas „išmatuoti žingsniais“ suponuoja ėjimo patirties įsisąmoninimą.

Kismas ir neapibrėžtumas yra dvi vertės, kurias kelionės metu steigia kelias. Kristina šias vertybes perima – griežtai nebesilaiko piligrimų namų taisyklių ir neverčia jų laikyti kitų žmonių, išmoksta atsisakyti komforto (papildomų daiktų). Kelias subjektą veikia ir vertės perduoda dėl jos jautrumo ir gebėjimo derintis: „Stengiuosi eiti koja kojon su juo, stabtelėti ten, kur jis stabteli, pakelti galvą, kur jis pasakys.“ (p. 128). Derinimosi režimas nurodo ir į tai, kad kitas sąveikos dalyvis taip pat laikomas subjektu, šiuo atveju kelias gali derintis, reaguoti į piligrimus. Pasakojimo kontekste tai būtų kelio šurmulingumas, kai kurių kultūros objektų nykimas dėl lankytojų gausos, prekyba suvenyrais ir paslaugomis. Nors pradžioje subjektė patiria šoką, vėliau prisitaiko ir supranta, kad piligrimų kelias yra šiuolaikinio pasaulio atspindys.

Vienintelis skyrius, kuriame protagonistė detalčiai aprašo savo estezinę patirtį – prasmės patyrimą tiesiogiai jauslėmis, nedalyvaujant racionaliam protui⁴⁴ – vadinasi „Kelio veidas“ (p. 126). Jame kitaip nei visoje knygoje kalbama ne apie kelionės įvykius, istorinius kontekstus, bet dalinamasi jutimine patirtimi: „jaučiu, kaip kvėpuoja bundantys laukai“, „išdygusi gėlė priverčia sustoti. Užburia akinamai raudonu žiedu“, „virš pievų pakibusi tylą padeda įsiklausyti“. Pereinamos trys pojūčių kategorijos – uoslė, rega, klausa – visos susijusios su gamtos objektais. Apibendrintai šie pojūčiai pavadinami „keliu“, kuris antropomorfizuojamas, jam suteikiant veidą, išvardinant tiek euforines, tiek ir disforines subjektės būsenas, susijusias su kelio patirtimi.

Įžangoje Stalnionytė rašo: „Tikėjau susipažinti su dvylika amžių siekiančia istorija“ (p. 13.). – tai NP(2) pažinti istoriją. Subjektė net ir stokodama fizinių jėgų stengiasi apžiūrėti miestelius, jų

⁴⁴ Gintautė Žemaitytė, „Estezė“, *Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas*, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>

architektūrą: „Apsuku kelis ratus per visas gatves, kol visai nebegaliu paeiti“ (p. 63), „Silpna ir svaigsta galva, tačiau dėl nepaaiškinamos vidinės pareigos apžiūrėti miestelį išpėdinu į saulės plikomas gatves“ (p. 76). Šioje programoje trukdžiu laikomas nuovargis: „Nebereikia nei kaimų, nei bažnyčių, nei tiltų, tik tylos, maisto ir miego.“ (p. 197), o pagalbininku bendrakeleivis Luisas, kuris lygiai taip pat domisi istorija ir palaiko Kristinai kompaniją: „Iš anksto prisiskaitęs apie kelią, stengiasi patikrinti kiekvieną detalę“ (p. 113). bei ispanų kalbos mokėjimas, kuris leidžia bendrauti su vietiniais ir taip dar geriau pažinti istoriją. Šv. Jokūbo legenda, kaip šią piligrimystę steigiantis tekstas, keliui suteikia antgamtiskumo semą. Per šią istoriją subjektė skatinama patikėti, kad įvairūs krikščioniški artefaktai turi stebuklingų galių: „Mįslingasis visatos jėgos šaltinis visai nuginkluoja (Šventojo kapo bažnyčia Santjago kelyje – aut.past.), todėl iš susidomėjimo pamirštame skaudančias kojas“ (p. 81). Tačiau kelionei įpusėjus Kristina tokius pasakojimus priskiria liaudies kūrybai, o galutiniame taške šv. Jokūbą atpažįsta kaip antilėmėją: „Ši akimirka – tūkstančių į Santjagą atkeliaujančių maldininkų tikslas, visų norų išsipildymas, tačiau netikėtai susizgrimbu, kad pamiršau sugalvoti norą. Laikau šv. Jokūbą už skverno ir suku smegenis <...> Bakst – pajuntu švelnų niuksą į pašonę ir atgaunu žadą. Tada paleidžiu šv. Jokūbą ir susimąstau. Ką čia veikiu?“ (p. 293). Kūnišką išraišką (sustingimą) palydi mintis apie kelionės prasmę, įvyksta takoskyra tarp subjektės ir *kitų* piligrimų („tūkstančių į Santjagą atkeliaujančių maldininkų“). *Kiti* piligrimai – tai subjektai, lėmėju laikantys šv. Jokūbą, einantys su viltimi, kad jam išsakyti norai pakeis jų gyvenimą. Tuo tarpu Kristina šią ideologiją atmeta, interpretuodama ją kaip stabmeldystę: „Pagaliau suprantu, kad šv. Jokūbo stebuklais netikiu, tikiu tik Keliu <...> Galėčiau patikėti ir statulom, daiktais, kryžiais, tačiau į juos nukreipus žvilgsnį manyje tarsi atsiveria spraga, pro kurią lašas po lašo išteka gyvybė“ (p. 294).

Apibendrinant, subjektės vertės objektas – istorijos pažinimas, virsta nauju vertės objektu – kismu ir prisitaikymu, kuriuos kaip lėmėjas steigia kelias. Konjunkcija su šiais vertės objektais ir kelyje įgytos kompetencijos steigia subjektę jau ne tik kaip žurnalistę, kuri domisi aplinka, bet ir keliautoją, kuri nuolatos siekia naujų erdvių ir laisvės. Po šios kelionės Kristina sugrįžta į piligriminį kelią dar kelis kartus ir tampa tikra keliautoja: leidžiasi į keliones po egzotiškas šalis ir išleidžia dar dvi knygas.

IŠVADOS

- (1) Kristinos Stalnionytės knygą „Kelionė į Santjago de Kompostelą“ galima skaityti dviem būdais: kaip piligriminės kelionės apybraižą arba kaip tokios kelionės vadovą. Šie du žanrai knygoje susipina, apimdami žurnalistinio ir pažintinio-instrukcinio diskurso bruožus. Žurnalistiniam diskursui būdingas tikrovės iliuzijos kūrimas pasitelkus nuotraukas, vaizdingus žmonių ir vietų aprašymus.

Remiantis keliones nagrinėjusio antropologo Urbaino išskirtais penkiais kelionių gidų tipais, galima sakyti, kad ši knyga labiausiai atitinka *naratyvinio gido* kategoriją. Ja siekiama ne tik supažindinti skaitytoją su istoriniu kelio kontekstu, pateikti platesnius kultūrinių objektų aprašymus, duoti praktinius patarimus, bet ir vystyti konkrečios kelionės naratyvą. Taip numanomam knygos adresatui suteikiamas ne tik *žinojimas* apie tai, kaip vyksta tokios kelionės, bet ir *norėjimas* pačiam įgyvendinti tokią kelionę. Sakytoja kaip vertės objektą pateikia ėjimą pėsčiomis ilgus atstumus ir skatina norėti tai daryti adresatą, žadėdama apdovanojimą – „kitą suvokimą, antrąjį kvėpavimą“. Taip kognityvinei plotmei priklausantis skaitytojas manipuliuojamas tapti *veiksmo subjektu*, geidžiančiu patirti tokius nuotykius ir atrasti naują būseną.

Adresatas, į kurį kreipiamasi – tai šiuolaikinis, nereligingas, savo tapatybę vengiantis apibrėžti ir žingeidus žmogus. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į knygoje pateikiamą santykį su religija: ji laikoma istoriniu diskursu, tam tikrų tekstų ir artefaktų rinkiniu.

- (2) Aprašius Santjago de Kompostelos piligriminės praktikos scenarijų, nesusietą su konkrečiais praktikuotojais, buvo įvardinti svarbūs laiko ir erdvės elementai bei išskirtos imanencijos plotmės: ženklai, tekstai, objektai, atskiros praktikos. Tokios praktikos atlikimui yra svarbūs dviejų tipų daiktai-objektai: a) simboliniai objektai, patvirtinantys piligrimo *tapatybę*, arba teminį vaidmenį – piligrimo pasas ir šukutės kriauklės pakabukas; b) pragmatiniai-nuosavybiniai objektai, susiję su keliautojo tapatybe, arba teminiu vaidmeniu – batai ir kuprinė. Šią piligrimystę steigia religinis objektas – šv. Jokūbo relikvijos – ir jį lydintis tekstas – legenda apie pranašo palaikų atradimą ir jo pomirtinius stebuklus. Tradicinėje, religinėje piligriminėje praktikoje ėjimo tikslu laikomas ryšys su Dievu kaip sankcionuojančiu lėmėju per nuodėmių atleidimą, atgailą, padėką, prašymą.

(3) Stalnionytės kelionėje, kurią galime laikyti religinio turizmo praktika – pavyko identifikuoti dvi naratyvines programas – pamatinę NP(1) ir pagalbinę NP(2). Pamatinė programa vyksta siekiant patirti kelią (kelio patyrimas yra pamatinis vertės objektas), o pagalbinės programos vertės objektas – kelio, kaip istoriškai reikšmingo objekto, pažinimas. Taigi, patyrimas ir pažinimas yra du siekiami vertės objektai. Tai leidžia Stalnionytės piligrimystę laikyti supasaulietinta modernaus keliavimo praktika.

Siekdama išpildyti NP(1), subjektė įgyja dvi kompetencijas: susitaiko su realybe (atsisako išankstinio įsivaizdavimo apie piligrimystę), išmoksta derintis prie kelio praktikos poreikių (sumažina kuprinės svorį, eina savo tempu) – tai leidžia tęsti kelionę. Priėmimo ir prisitaikymo vertės steigia kelias, su juos subjektė sąveikauja derinimosi režimu (terminas paimtas iš Landowskio sąveikų režimo, kuriame derinimasis priešinamas programavimui). Iš tiesų derinimasis yra abipusis: dėl piligrimų kiekio kelias tampa šurmulingas, jame kuriamos naujos paslaugos, nyksta kai kurie istoriniai objektai, o piligrimai prie kelio prisitaiko savo kūnais bei vertybėmis. Stalnionytei kelias atlieka lėmėjo vaidmenį, nes kelionės metu įgytos vertės tampa gyvenimo formos dalimi – savo kasdieniame gyvenime ji įgyja naują profesionalios keliautojos ir travelogų autorės teminį vaidmenį. Keliavimą ji ima tapatinti su visa savo egzistencija (kelionės pabaigoje teigia: „Amžinai būsiu jame. Kelyje“).

Kelio pažinimas yra pagalbinė NP(2), padedanti patirti kelią iš kognityvinės pusės. Šiai programai vykdyti subjektė turi kompetenciją – moka ispanų kalbą ir gali skirti kelionei daugiau laiko nei reikia tik kelio įveikimui. Pažinimo naratyvinės programos lėmėjas – Šv. Jokūbas, kuris per stebuklą (pagijimą, atleidimą, išsipildymą) motyvuoja piligrimus leisti į kelią. Šią programą kelionės pabaigoje subjektė atmeta kaip verčiančią tikėti (domėtis) per manipuliaciją, steigianti iš anksto apibrėžtas ir kontroliuojančias vertes – tvarką, autoriteto galią. Šv. Jokūbą Stalnionytė galiausiai identifikuoja kaip antilėmėją, nes jis siūlo vertes, prieštaraujančias pamatinės NP(1) programos vertybėms – nuolatiniam kismui ir laisvei.

Literatūros sąrašas

1. Alius Avčininkas, „Ideologijos raiška Žemaitės apsakyme „Kelionė į Šidlavą““ (Vilniaus universitetas, 2015).
2. Roland Barthes, „Fotografinis pranešimas“. Baltos lankos, nr. 40 (2019 m.), 138, iš prancūzų k. vertė Jurga Katkuvienė.
3. Vytis Čiubrinskas, Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos: mokomoji knyga (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007), 252.
4. Mircea Eliade, Šventybė ir pasaulietiškumas, Atviros Lietuvos knyga: ALK (Vilnius: Mintis, 1997), 17.
5. Jean-Marie Floch, Semiotics, Marketing, and Communication: Beneath the Signs, the Strategies (Basingstoke; Palgrave, 2001), 13-39.
6. Jacques Fontanille, Pratiques sémiotiques, Formes sémiotiques (Paris: Presses universitaires de France, 2008).
7. Arnold Van Gennep, Perėjimo ritualai (apeigų klasifikacija), iš prancūzų k. vertė Dainius Razauskas. Liaudies kultūra, Nr. 5 (1997m.): 64–69.
8. Annie Hesp, „Creating Community: Diary Writing in First-Person Narratives from the Camino de Santiago“, Studies in Travel Writing 17, nr. 1 (2013 m.): 78–94, <https://doi.org/10.1080/13645145.2012.747243>.
9. Eric Landowski. „Skaitymo išbandymas“. Baltos lankos, nr. 20 (2005 m.), 104.
10. Darius Liutikas, Pilgrimystė: vertybių ir tapatumo išraiškos kelionėse: monografija (Vilnius: Lietuvos piligrimų bendrija, 2009).
11. Victoria Peel ir Anders Sørensen, „Conceptualising Travel Guidebooks“, Exploring the Use and Impact of Travel Guidebooks (Channel View Publications, 2016), 29.
12. Tiina Sepp, „Pilgrimage and Pilgrim Hierarchies in Vernacular Discourse: Comparative Notes from the Camino de Santiago and Glastonbury“, Journal of Ethnology and Folkloristics 8, nr. 1 (2014 m.): 23–52.
13. Tiina Sepp, „Pilgrims' Reflections on the Camino de Santiago and Glastonbury as Expressions of Vernacular Religion: Fieldworker's Perspective“, Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis, 21 (Tartu, University Press, 2014), 13.

14. Rūta Staniulytė, „Piligrimystė Šiauriniu Šv. Jokūbo Keliu: Kelionių Motyvai Ir Piligrimų Santykiai“, Lietuvos Etnologija 19 (28) (2019 m.): 141–67, <https://doi.org/10.33918/25386522-1928007>.
15. Kristina Stalnionytė, Kelias į Santjago de Kompostelą (Vilnius: Tyto alba, 2010).
16. Olga Tokarczuk, Jautrusis pasakotojas (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2021), 30.
17. Felix Türlemann, „Paukščių akimis: sakymo struktūra tam tikros rūšies geografiniuose žemėlapiuose“. Baltos lankos, nr. 30 (2009 m.), 60–61, prancūzų k. vertė Lina Perkauskytė.
18. Jean-Dieder Urbain, „Kelionės semiotika“, Baltos lankos, nr. 29 (2009 m.), 201, iš prancūzų k. vertė Nijolė Keršytė.
19. Jean-Dieder Urbain, „Paskaitų ciklas „Kelionės semiotika“, Miesto turizmas ir naujasis paveldas: urbanistiniai skoniai ir naratyvinės semiotikos“ (2007 m. gruodžio 6 d.).
20. Imelda Vedrickaitė, Kelionė. Keliautojas. Literatūra (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010). 30-33.
21. Tim Youngs. The Cambridge Introduction to Travel Writing. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, 1.

Šaltiniai

1. Alya, „The Last 100 Km to Santiago de Compostela - Best Routes“, STINGY NOMADS (blog), 2025 m. kovo 17 d., <https://stingynomads.com/camino-de-santiago-last-100-km/>.
2. Andrius Grigorjevas, „Indeksinis ženklas“, Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>
3. Andrius Grigorjevas, „Simbolis“, Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>
4. Kęstutis Nastopka, „Sensibilizacija“, Avantekstas: Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>
5. Algirdas Patackas, „Šv. Jokūbo apaštalo byla. Krikščionybė ir ankstyvasis islamas Ispanijoje“, Kultūros barai, nr. 3 (2010 m. kovo), 65.
6. Pernilla Peacock, „El Camino de Santiago - The Ultimate Personal Statement/CV Booster!“, Wandering Students, 2021 m. lapkričio 16 d.,

<https://www.thewanderingstudents.com/post/el-camino-de-santiago-the-ultimate-personal-statement-cv-booster>.

7. Gintautė Žemaitytė, „Estezė“, Lietuviškų literatūros mokslo terminų žodynas, Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt>
8. „Oficina Del Peregrino | Catedral de Santiago de Compostela“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/>.
9. „Order of Santiago -- Britannica Academic“, žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d., <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Order-of-Santiago/1232>.
10. „Statistics | Pilgrim's Welcome Office“, žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <https://oficinadelperegrino.com/en/statistics-2/>.
11. UNESCO World Heritage. „Routes of Santiago de Compostela: Camino Francés and Routes of Northern Spain“. UNESCO World Heritage Centre. Žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d. <https://whc.unesco.org/en/list/669/>.

Iliustracijų ir lentelių sąrašas

1. Imanencijos plotmės (lentelė);
2. Minimalios reikšmės ženklai Santjago de Kompostelso praktikoje;
3. Piligrimas Marcelinas Lobato dėvintis viduramžių laikų rūbus;
4. Piligrimo paso vidiniai puslapiai.

Summary

Urtė Milkintaitė, *The Discourse and Practice of Contemporary Pilgrimage: Kristina Stalnionytė's "Kelionė į Santjago de Kompostelą"*, Master's thesis, supervisor doc. dr. Nijolė Keršytė, Vilnius University, Faculty of Philology

The thesis analyses the pilgrimage to Santiago de Compostela as a practice and as a topic for travel literature. The book "Journey to Santiago de Compostela" by Kristina Stalnionytė was chosen as the object of analysis because of its comprehensive text, in which the author not only narrates her personal journey but also provides the readers with a lot of practical and historical information. Olga Tokarczuk, in her essay 'An Exercise in Strangeness', argues that travel guides have a secret addressee, which we can recognise from the presentation of certain topics, objects and points of view. Although the form of the book under analysis is not a travel guide in the true sense of the word, this insight encourages us to take a problematic approach to the narratives of the pilgrimage to Santiago de Compostela and to delve deeper into the peculiarities of discourse formation in an attempt to discern the fundamentals of themes and the relationship with the addressee. The analysis captures the confluence of journalistic and cognitive-instructional discourses. The discourse of the speaker addresses a modern, non-religious, curious person who avoids defining his identity.

The second part of the work focuses on the practice of pilgrimage, which is reconstructed from the text using the semiotics of Jacques Fontanille's practices and the example of the analysis of metro users by J.-M. Floch. After describing the scenario of the pilgrimage practice in Santiago de Compostela, which is not linked to specific practitioners, the relevant temporal and spatial elements have been identified, and the planes of immanence have been distinguished: signs, texts, objects, and individual practices. Two types of objects are important for the practice of pilgrimage: (a) symbolic objects - the pilgrim's passport and the scallop shell pendant; (b) pragmatic objects - the shoes and the backpack. This pilgrimage is established by a religious object - St. John of God. The pilgrimage is established by the relics of St James and the accompanying text - the legend of the discovery of the prophet's remains and his posthumous miracles.

In Stalnionytė's journey, which can be considered as a practice of religious tourism, two narrative programmes have been identified - the foundational NP(1) and the auxiliary NP(2). The foundational one aims at experiencing the road and the subsidiary one at knowing it as a historically significant object - experience and knowledge are the two objects of value to be sought.